

T.C.
TİCARET BAKANLIĞI
ESNAF, SANATKÂRLAR ve KOPERATİFÇİLİK
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

2018 YILI
AYÇİÇEĞİ RAPORU

NİSAN 2019

İçindekiler

GİRİŞ	3
1- DÜNYADA YAĞLI TOHURLU BİTKİLER VE BİTKİSEL YAĞLARA BAKIŞ	6
2 - ÜRETİM.....	8
2.1 - DÜNYA ÜRETİMİ.....	8
2.2 - TÜRKİYE ÜRETİMİ	11
3- TİCARET	14
3.1 - DÜNYA AYÇİÇEĞİ TİCARETİ.....	14
3.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TİCARETİ.....	17
4 - TÜKETİM.....	23
4.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ	23
4.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ	24
5- FİYATLAR	24
5.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ FİYATLARI.....	24
5.2-TÜRKİYE FİYATLARI.....	27
5.2.1 - ALIM FİYATLARI	27
5.2.2 - BORSA FİYATLARI	31
5.2.3- İTHAL AYÇİÇEĞİ MALİYETLERİ	32
6- AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI.....	32
6.1- TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI	32
6.1.1- ALAN BAZLI DESTEKLER.....	32
6.1.2- HAVZA BAZLI DESTEKLER	32
6.1.3- TARİFE KONTENJANI VE GÖZETİM UYGULAMALARI	34
6.1.4 -DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI	36
6.1.5- DFİF KREDİLERİ	36
6.1.6- DİĞER DESTEKLER	36
7- SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	37

GİRİŞ

Dünyada ve Türkiye’de yağlı tohumlar, bitkisel yağ ve mamulleri sektörünün, son yirmi-yirmi beş yıl içerisinde büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Küresel yağlı tohumlar ve bitkisel yağ pazarının geçen yıllar içerisinde yüksek bir büyüme eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Doğu Asya’da da yağlı tohumlar ve bitkisel yağ talebinin artması küresel üretiminin de yükselmesini sağlamıştır. Bununla birlikte son yıllarda biyoyakıt talebinin artması da yağlı tohum üretimi olumlu etkilemiştir. Sektörde, arz kanadında uluslararası şirketlerin yerel pazarlara erişimi ile birlikte rekabette güçlenmektedir.

Talep açısından bakıldığında gelişmekte olan ülkelerin artan gıda taleplerinin yanında biodizel talebi de öne çıkmaktadır. Bu durum, yağlı tohum üretiminin gıda ve yakıt ihtiyacına yönelik olarak paylaştırılması anlamına gelmektedir. Ancak son yıllarda giderek artan ve az gelişmiş ülkelerde büyük sorunlar yaratabilecek olan küresel gıda ihtiyacı göz önüne alındığında, yağlı tohum üretiminin yakıt amacıyla kullanılmasının tarım sektörünü olumsuz etkileyeceği dile getirilmektedir.

Yağlı tohumların gıda amaçlı kullanımında, yağ üretimi ön plana çıkmaktadır. Yağ üretiminin yanı sıra bu bitkilerden bazıları un ve diğer gıda maddelerine katkı olarak da kullanılabilir. Bu ürünlerin işlenmesi sonucunda ortaya çıkan atıklar da yem hammaddesi veya katkısı olarak değerlendirilmektedir.

Yağlı tohumlar ve bitkisel yağ fiyatlarının artan gıda ve enerji talebi doğrultusunda yükselmeye devam edeceği düşünülmektedir. Küresel yağlı tohumlar ve bitkisel yağ üretimi ve işlenmesi pazarındaki en büyük üreticiler soya yağında ABD, Brezilya, Arjantin, Çin; palm yağında Çin, Endonezya ve Malezya; kolza tohumunda AB ve Kanada’dır. Ayçiçeği yağı tüm dünya ülkelerinde farklı coğrafyalarda yetiştirilmekte olup dünyada hiçbir üretici ülke, küresel üretimin % 15’inin üzerinde üretim gerçekleştirememektedir. Dünyada ve Türkiye’de pazar değeri her geçen gün artan bu ürünler; yağ üretiminin yanı sıra un, yem, biodizel gibi endüstrilerde de hammadde veya katkı maddesi olarak da kullanılmaktadır.

Dünyada yağlı tohumlu bitkiler denildiğinde akla soya fasulyesi, yerfıstığı, ayçiçeği, kanola (kolza), mısır, zeytin, susam, palmiye tohumu, yağ keteni, aspir, hindistan cevizi ve hintyağı bitkileri gelmektedir. Dünya genelindeki üretim miktarlarına bakıldığında en yoğun üretilen yağlı tohumların soya fasulyesi, kanola, pamuk tohumu, yer fıstığı, ayçiçeği ve palm çekirdeği olduğu görülmektedir. Bugün bitkisel yağ ve mamulleri sektörü incelendiğinde sorunların küresel, bölgesel, ulusal ve yerel olarak farklılık gösterdiği ancak bütünde birbirleri ile etkileşim içerisinde oldukları görülmektedir.

Ülkemizde tarımı yapılan yağlı tohumlar grubuna giren ürünleri ayçiçeği, çığit, soya, yerfıstığı, haşhaş, susam, kolza ve aspir olarak sıralayabiliriz. Bu ürünler içerisinde sadece pamuk tohumu (çığit) yağ bitkisi olmayıp, ülke bitkisel yağ sanayinde önemli katkı sağlaması bakımından bu grupta yer almaktadır.

Ülkemizde bitkisel yağ tüketimi de son zamanlarda dünyadaki gelişmelere paralel olarak artış göstermekte ve bu alanda bitkisel yağ üretimine hammadde teşkil edecek yağlı tohumlu bitkilerin üretim alanlarını yaygınlaştırabilmek için çalışmalar da yapılmaktadır.

Dünyada en önemli yağ bitkilerinden biri olan ayçiçeği ülkemizde de en fazla ekim alanına ve üretime sahip yağ bitkisidir. Türkiye’de bitkisel ham yağ üretiminin %50’si ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Halkın genelde bitkisel yağ olarak ayçiçeği yağını tercihi ve

özellikle Trakya Bölgesinde ekim nöbetinde temel bitki oluşu (Buğday-Ayçiçeği), geniş adaptasyon kabiliyetine sahip ve mekanizasyona çok uygun olması vb. nedenler ayçiçeğini, ülkemiz açısından en önemli yağ bitkisi haline getirmektedir.

Geleneksel bir yağ bitkimiz olan ayçiçeği, Türkiye’de yağlı tohum denilince akla ilk gelen yağlı tohumdur. Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, ülkemizde çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Hemen her bölgemizde yetişebilen ve tanelerinde yüksek oranda ve kaliteli yağ içeren ayçiçeği, ülkemizde yağ bitkileri ekim alanında pamuktan sonra ikinci sırayı almaktadır. 2018 yılında toplamda elli altı ilimizde yağlık ayçiçeği üretilmiş olup aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 1: Türkiye’de Yağlık Ayçiçeği Üretim Alanları ve Miktarları (2018)

İL	Alan (Dekar)	Miktar (Ton)	Yüzde
Tekirdağ	1.481.286	347.502	19,31%
Konya	727.561	296.591	16,48%
Edirne	954.502	237.136	13,17%
Kırklareli	750.021	193.169	10,73%
Adana	521.214	176.639	9,81%
Çorum	269.612	67.977	3,78%
Çanakkale	192.253	52.882	2,94%
Tokat	156.875	49.049	2,72%
İstanbul	175.827	42.820	2,38%
Samsun	157.312	40.806	2,27%
Eskişehir	111.398	39.879	2,22%
Balıkesir	160.878	35.554	1,98%
Amasya	134.972	32.366	1,80%
Aksaray	83.404	31.948	1,77%
Bursa	94.501	27.354	1,52%
Karaman	67.160	22.001	1,22%
Osmaniye	54.894	17.957	1,00%
Afyonkarahisar	44.959	12.509	0,69%
Ankara	50.381	12.468	0,69%
Şanlıurfa	51.485	10.582	0,59%
Sakarya	28.222	6.839	0,38%
Mersin	22.367	6.194	0,34%
İzmir	18.032	4.892	0,27%
Kırşehir	20.100	4.353	0,24%
Ağrı	28.052	4.290	0,24%
Kırıkkale	15.196	3.893	0,22%
Bolu	11.830	3.017	0,17%
Bilecik	17.925	2.765	0,15%
Muş	12.677	2.385	0,13%
Kahramanmaraş	9.282	1.979	0,11%
Yozgat	12.711	1.887	0,10%
Diyarbakır	9.828	1.704	0,09%
Kütahya	9.195	1.636	0,09%
Kocaeli	4.868	1.262	0,07%
Bitlis	4.095	1.231	0,07%
Gaziantep	2.596	905	0,05%
Uşak	4.504	588	0,03%
Hatay	2.033	505	0,03%
Antalya	2.393	439	0,02%

Yalova	2.797	420	0,02%
Bartın	2.781	292	0,02%
Adıyaman	1.511	287	0,02%
Erzurum	609	196	0,01%
Nevşehir	1.115	195	0,01%
Burdur	791	137	0,01%
Aydın	363	110	0,01%
Çankırı	773	85	0,00%
Niğde	764	76	0,00%
Manisa	353	62	0,00%
Denizli	153	46	0,00%
Zonguldak	293	44	0,00%
Sivas	336	40	0,00%
Van	109	24	0,00%
Erzincan	109	23	0,00%
Iğdır	55	7	0,00%
Isparta	31	3	0,00%
TOPLAM	6.489.344	1.800.000	100%

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Tablo 1’de 2018 yılına ait il bazında ülkemizdeki yağlık ayçiçeği üretim alanları ve miktarlarına yer verilmiş olup, en yüksek üretim Tekirdağ, Konya, Edirne, Adana, Kırklareli ve Çorum’da gerçekleşmiştir. Bu sayılan illerdeki üretim toplam üretimin %73,2’sini oluşturmaktadır.

Ayçiçeği, tohumunda içerdiği yüksek orandaki (% 22-50) yağ miktarı nedeniyle bitkisel ham yağ üretimi bakımından önemli bir yağ bitkisidir. Ayçiçeği yağı beslenme değeri en yüksek olan yağlardan biridir. Dünya bitkisel ham yağ üretiminin % 11’i ayçiçeğinden karşılanmaktadır.

Ayçiçeği yağı, yemeklik kalitesi yönünden tercih edilen bitkisel yağlar arasında ilk sırayı almaktadır. Dolayısıyla birçok ülkede de, tarımı ekonomik düzeyde yapılmaktadır. Ayçiçeği, yetişeceği toprak tipi yönünden çok seçici olmamasına rağmen organik maddece zengin, derin ve su tutma kapasitesi iyi topraklarda yüksek verim potansiyeline sahiptir. Kumsal topraklardan ağır yapıdaki killi topraklara kadar her türlü iyi drenaj sağlanmış toprakta tarımı yapılabilir. Ayçiçeği sağlıklı beslenme açısından da önemli bir bitkidir. Ayçiçeği yağı, içerdiği doymamış yağ asitleri oranının yüksek (% 69) olması nedeniyle de beslenme değeri en yüksek olan bitkisel yağlardan birisidir. % 40-45 oranında elde edilen küspesi, % 30-40 oranında protein içermekte olup, değerli bir yem olarak hayvan beslenmesinde de kullanılmaktadır. Ayçiçeği yağ, sabun ve boya sanayinde değerlendirilmekte, sapları da yakacak olarak kullanılmaktadır. Ayrıca ayçiçeği çerezlik olarak da tüketilmekte olup, dünya ayçiçeği üretiminin % 2,6’sı çerezlik olarak tüketilmektedir. Türkiye’de ise ayçiçeği üretiminin % 12’si çerezlik olarak tüketilmektedir.

Dünyada ayçiçeği yağını en çok kullanan ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türkiye’de ayçiçeği yağı tüketimi yıllık yaklaşık olarak 900 bin tondur. Ancak ülke mahsulünden elde edilen ayçiçeği yağı ise yıllık yaklaşık olarak 400-450 bin ton olmaktadır. Ortaya çıkan bu açık ithalat ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle ayçiçeği, ülkemizin önemli ithal kalemlerinden biri olup, Türkiye, Avrupa Birliği’nden sonra en büyük ithalatçı ülke konumundadır.

Ülkemizde kurulu yağlı tohum kırma ve bitkisel yağ rafinasyon kapasitesinin kullanılması amacıyla Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ayçiçeği ithalatına izin verilmesiyle birlikte ayçiçek yağı ihracatımız son yıllarda önemli oranda artmıştır.

Ülkemizin yağ bitkileri üretiminde ilk sıralarda yer alan ayçiçeği, başta Trakya-Marmara, Ege ve Karadeniz Bölgeleri olmak üzere birçok yerde yetişebilmektedir. Karadeniz ve Trakya-Marmara Bölgeleri dışında sırasıyla Çukurova-Akdeniz, Ege Bölgesi ve daha çok çerezlik olarak da İç Anadolu Bölgesinde ayçiçeği ekimi yapılmaktadır. Buna karşın ayçiçeğinde ve diğer yağ bitkilerindeki yetersiz üretim nedeniyle de, yıldan yıla bitkisel yağ açığımız artış göstermektedir. Ülkemizin hemen her bölgesinde kuru veya sulu şartlarda yetişebilen ayçiçeğinin adaptasyon alanları da oldukça geniş olmasına rağmen ekim alanlarımız yıllar boyunca 550-650 bin hektar düzeyinde seyretmektedir. Bu rapordaki bilgilerin elde edilmesinde yararlanılan kaynakların farklı olmasından dolayı veriler de kısmen farklılıklar göstermektedir.

1- DÜNYADA YAĞLI TOHURLU BİTKİLER VE BİTKİSEL YAĞLARA BAKIŞ

2009-2018 dönemine ait dünya yağlı tohum üretimini gösteren aşağıdaki tablodan, soya yağlı tohumunun, pamuk, ayçiçeği, kolza, yerfıstığı gibi diğer yağlı tohumlu bitkilerin toplam üretiminden bile fazla miktarda üretilerek en önemli yağlı tohum olduğu görülmektedir. Dünya yağlı tohum üretiminde ayçiçeğinin payı ortalama % 9 civarındadır. Dünya yağlı tohum üretiminin yaklaşık 100-110 bin tonu ticarete konu olmaktadır.

Tablo 2: DÜNYA YAĞLI TOHURLAR ÜRETİMİ (Milyon Ton)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Soya Tohumu	260	264	240	268	282	320	316	349	340	360
Kolza Tohumu	61	61	61	63	71	70	68	69	74	70
Pamuk Tohumu	40	44	48	46	45	44	35	39	44	43
Ayçiçek Tohumu	32	34	39	35	41	39	40	48	47	51
Diğer Tohumlar	54	58	57	61	63	63	62	67	69	67
TOPLAM	447	461	447	475	504	538	524	572	575	593

Kaynak : USDA * Tahmin

Dünya genelinde 500 milyon ton civarında gerçekleşen yağlı tohum üretiminde 360 milyon ton ile yaklaşık % 60 paya sahip soya fasulyesi, % 8– 9 paya sahip ayçiçeği de dahil olmak üzere tüm yağlı tohumların içinde lokomotif pozisyonundadır. Böylece, soya fasulyesinde ortaya çıkan gelişmeler diğer tüm yağlı tohum ve türevleri piyasalarını da etkilemektedir.

2009-2018 dönemine ait dünya bitkisel yağ üretimini gösteren aşağıdaki tablo 3 ve grafik 1’de görüldüğü gibi toplam bitkisel ham yağ üretimi her yıl artmaktadır. Ayrıca palm yağı üretiminin her geçen yıl artış göstererek soya yağı üretimini de geride bıraktığı görülmektedir.

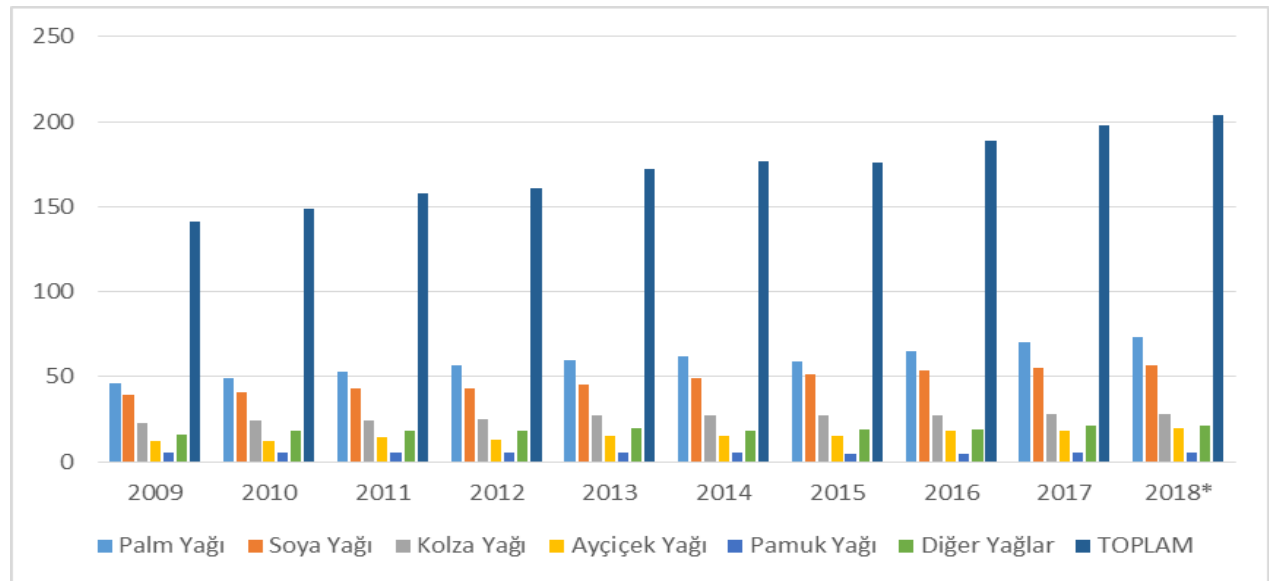
Dünya bitkisel yağ üretiminin yaklaşık % 33'ü palm yağı ve ancak % 9'unu ise ayçiçeği yağı oluşturmaktadır.

Tablo 3: DÜNYA BİTKİSEL HAM YAĞ ÜRETİMİ (Milyon Ton)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Palm Yağı	46	49	52,5	56,4	59,3	61,7	58,8	65,2	70,4	73,4
Soya Yağı	39	41	42,7	43,1	45,2	49,2	51,5	53,7	55,1	57,0
Kolza Yağı	23	24	24	24,7	27,2	27,4	27,3	27,5	27,9	27,7
Ayçiçek Yağı	12	12	14,5	13	15,4	14,9	15,3	18,1	18,2	19,4
Pamuk Yağı	5	5	5,2	5,2	5,1	5,1	4,2	4,4	5,1	5,1
Diğer Yağlar	16	18	18,3	18,2	19,3	18,4	18,8	19,2	21,1	20,8
TOPLAM	141	149	157,5	160,8	171,8	177,0	176,3	188,4	198,0	203,8

Kaynak : USDA * Tahmin

Grafik 1 : DÜNYA BİTKİSEL HAM YAĞ ÜRETİMİ (Milyon Ton)

Dünya yağlı tohum üretiminde, Tablo 4' te görüldüğü üzere ilk sırada yer alan ABD'yi sırasıyla; Brezilya, Arjantin, Çin ve Hindistan takip etmekte olup, söz konusu beş ülkenin dünya üretimindeki payı yaklaşık % 70 seviyelerindedir.

Tablo 4: DÜNYA YAĞLI TOHUM ÜRETİMİ (Milyon Ton)

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019*
ABD	99,02	116,03	155,88	126,94	131,31	134
BREZİLYA	90,01	100,11	99	117,04	115,32	121,16
ARJANTİN	57,01	66,24	60,78	61,15	59,15	59,99
ÇİN	58,64	57,66	55,43	57,95	58,45	59,78
HİNDİSTAN	36,86	32,28	29,78	36,53	35,65	34,81
DİĞER	162,02	164,53	161,57	174,08	178,75	183,29
TOPLAM	503,55	536,86	522,44	574,97	578,62	593,03

Kaynak: USDA, (*)2018 Mart

Türkiye’de ise toplam yağlı tohum üretimi 3,4 milyon ton civarındadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü’nün (OECD) ortaklaşa hazırladığı bir raporda, küresel yağlı tohumlar üreticisi olan; Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay’ın 2010-12 yıllarında ortalama % 35 olan üretim payının, 2022’de % 38’e ulaşacağı tahmin edilmektedir. ABD’nin ise küresel yağlı tohum üretiminin % 21’ini karşılayarak lider üretici pozisyonunu devam ettireceği öngörülmektedir.

Tabo 5’te Dünya bitkisel yağ üretiminde ilk sırayı Endonezya’nın aldığı, onu sırasıyla; Çin, Malezya, AB, ABD, Arjantin ve Brezilya izlediği görülmektedir. Dünya bitkisel yağ üretiminin yaklaşık 65 bin tonu ticarete konu olmaktadır.

Tablo 5: DÜNYA BİTKİSEL YAĞ ÜRETİMİ (Milyon Ton)

	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019*
ENDONEZYA	35,02	37,78	36,71	41,1	43,91	47,13
ÇİN	24,31	25,04	26,3	27,4	28,77	27,64
MALEZYA	22,63	22,29	20,01	21,12	22,93	22,98
AB	18,3	18	18,42	18,07	18,57	18,83
ABD	10,42	10,94	11,2	11,42	11,6	12,54
ARJANTİN	7,84	8,98	9,73	9,87	10,03	9,94
BREZİLYA	7,97	8,57	8,41	8,73	9	9,47
DİĞER	45,33	45,57	46,53	51,34	52,31	55,42
TOPLAM	171,82	177,16	177,31	189,06	197,12	203,93

Kaynak: USDA, (*) 2018 Mart

2 - ÜRETİM

2.1 - DÜNYA ÜRETİMİ

Dünya ayçiçeği ekim alanı, üretim ve verim durumunu gösteren Tablo 6’daki Oil World kaynaklı verilere göre, 2012/13 sezonunda ekim alanı 25,47 milyon hektar olmuş, verim düşüşlerinden de kaynaklı olarak üretim 35,7 milyon tona gerilemiştir. 2013/14 sezonunda ise üretimin artarak 43,4 milyon ton’a ekim alanı 25,71 milyon hektar, verimin ise 1,69 ton/ha ulaşmıştır. 2014/15 sezonunda üretim azalarak 41,33 milyon ton’a ekim alanı 24,7 milyon hektar, verim ise 1,67 ton/ha olmuştur. 2015/16 sezonunda ise üretimi artarak 42,4 milyon ton, ekim

alanı 25,1 milyon hektar, verimi ise 1,68 ton/ha olmuştur. 2016/17 yılına geldiğimizde üretim miktarı artarak 47,4 milyon tona ulaşmış, ekim alanı 26,6 milyon hektar ve verim ise 1,78 ton/ha olmuştur. Son sezon olan 2017/18 sezonunda üretimde ve verimde az miktarda düşüş yaşanmıştır.

Tablo 6: DÜNYA AYÇİÇEK TOHUMU EKİM ALANI, ÜRETİM VE VERİM DURUMU

YILLAR	EKİM ALANI (Milyon Ha)	ÜRETİM (Milyon Ton)	VERİM (Ton/Ha)
2004/05	21,44	26,11	1,22
2005/06	23,21	30,57	1,32
2006/07	24,41	30,40	1,24
2007/08	23,54	29,32	1,25
2008/09	24,72	34,70	1,40
2009/10	24,25	33,27	1,36
2010/11	23,92	33,53	1,40
2011/12	25,83	39,48	1,53
2012/13	25,47	35,7	1,40
2013/14	25,71	43,40	1,69
2014/15	24,45	40,57	1,66
2015/16	25,24	42,91	1,70
2016/17	26,89	49,93	1,86
2017/18	27,11	49,33	1,82
2018/19*	27,35	52,46	1,92

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmin

Tablo 6 incelendiğinde yıllara göre ayçiçeği ekim alanlarında artış olduğunda buna bağlı olarak verimde de artış meydana geldiği görülmektedir. Ekim alanı ve verimdeki artışa bağlı olarak da üretimde artış gerçekleşmiştir. Yıllara göre ayçiçeği rekoltesinde gözlenen artışta, hastalık ve zararlılara dayanıklı ve yağ verimleri yüksek hibrit çeşitlerin üretiminin yaygınlaşmasının önemli etkisi olmuştur.

Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Ukrayna, Rusya, AB-28 ve Arjantin’de yapılmakta olup bu ülkeler dünya üretiminin yaklaşık % 75’ini teşkil etmektedir. Ülkeler itibariyle üretim durumu Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7: ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK TOHUMU ÜRETİMİ (Bin Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
Ukrayna	8.000	9.500	8.390	10.940	10.000	12.100	15.100	13.500	15.500
Rusya	5.820	9.500	8.000	10.200	9.000	9.700	11.600	11.000	12.600
AB-28	6.975	8.300	7.020	9.110	8.920	7.770	8.640	9.990	9.660
Arjantin	3.665	3.780	2.850	2.310	2.700	2.830	3.300	3.400	3.550
Çin	1.710	1.700	1.730	2.420	2.380	2.700	2.610	2.580	2.550
ABD	1.241	925	1.240	920	1.000	1.330	1.200	970	960
Türkiye	1.020	940	1.100	1.450	1.200	1.350	1.470	1.700	1.540
Hindistan	650	620	620	580	390	360	-	-	-
Güney Afrika	860	522	560	830	660	760	870	860	650

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

Tabloya göre Rusya'nın 2013/14 sezonunda 10,2 milyon tonluk ayçiçeği üretimi gerçekleştirdiği belirtiliyor. Ayçiçeği üretiminde dördüncü sırada yer alan Arjantin'in, 2013/14 sezonunda 2,3 milyon tona gerilediği tahmin ediliyor. Aynı dönemde Türkiye'nin üretimin ise 1,1 milyon tondan 1,4 milyon ton seviyesine ulaştığı görülüyor. Ancak 2014/15 ve 2015/16 sezonlarında yukarıda belirtilen ülkelerin aksine Türkiye'nin üretiminin 1,45 milyon ton sırasıyla 1,2 milyon ve 1,3 milyon ton olduğu belirtilerek 2013/14 sezonuna göre daha az üretim seviyesinde olduğu görülüyor. 2016/17 sezonuna gelindiğinde ise Çin ve ABD hariç tüm ülkelerin üretimi artmış Türkiye'nin üretimi de 1,47 milyon tona çıkmıştır. 2017/2018 sezonunda ise Türkiye'nin üretimi artmaya devam etmiş ve üretimin 1,7 milyon tona ulaşmıştır. Bulunduğumuz sezona gelindiğinde Türkiye üretimi düşerek 1.54 milyon ton civarında gerçekleşeceği beklenmektedir.

Tablo 8: ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI ÜRETİMİ (Bin Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
Ukrayna	3.209	3.935	3.597	4.717	4.157	5.061	6.375	5.761	6.547
Rusya	2.280	3.741	3.265	4.057	3.672	3.936	4.673	4.576	5030
AB-28	2.570	2.884	2.555	3.181	3.210	2.892	3.265	3.751	3685
Arjantin	1.414	1.578	1.181	898	1.116	1.158	1.297	1.252	1420
Türkiye	680	705	691	792	650	690	869	1004	944
Güney Afrika	243	311	236	318	345	274	331	404	329
Hindistan	209	195	192	185	123	103	89	71	60
ABD	216	147	194	195	146	204	218	203	198

Çin	183	171	180	254	245	267	259	254	251
Diğer ülkeler	1.219	1.301	1.308	1.323	1.214	1.165	1294	1389	1341
DÜNYA	12.418	15.161	13.554	16.097	15.078	15.935	18.914	18.898	20.074

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

2.2 - TÜRKİYE ÜRETİMİ

Ülkemizde ekimi yapılan yağlı tohumlu bitkiler içerisinde ekim alanı ve üretim bakımından birinci sırayı ayçiçeği almaktadır. Ülkemizde üretilen bitkisel yağların % 50'si de ayçiçeğinden elde edilmektedir. Türkiye, son 9 yılın ortalamasına göre 1,3 bin tonluk ayçiçek üretimi ile son on yıllık ortalaması 42 milyon ton olan dünya ayçiçek üretiminin %3'ten fazlasını gerçekleştirmektedir. Türkiye'de yıllara göre değişmekle beraber yaklaşık 530-690 bin hektar alanda ayçiçeği ekimi yapılmaktadır. Ayçiçeği tarımı daha çok Trakya Marmara Bölgesi'nde yapılmakta olup, genelde hububat (buğday-arpa) ile münavebeli ekim nöbeti hakimdir. Bu bölgede uygulanan fiyat politikalarına da bağlı olarak çiftçiler bazen uzun yıllar üst üste bir ürünü aynı tarlaya ekebilmektedir. Eğer çiftçilerin o yıl için genel tercihi aynı tarlaya üst üste hububat ekme yolunda ise, ayçiçeği ekim alanlarında o yıl için bir azalma gözlenebilmektedir. Özellikle ikinci ürün olarak ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alındığında, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kolza üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kolza üretimine önem verilmesi, 800-900 bin tonu aşan bitkisel yağ açığımızın kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacı, nüfus artışına ve kişi başına tüketilen yağ oranının yükselmesine paralel olarak artış göstermektedir. Bu artış, diğer ülkelere göre Türkiye'de daha yüksek oranlarda seyretmektedir. Türkiye'nin yıllık yağ tüketimi yaklaşık olarak 1,5 milyon ton civarındadır. Bununda yaklaşık 10 bin tonu hayvansal yağlardan, geriye kalanı ise bitkisel yağlardan karşılanmaktadır. Bitkisel yağlar içerisinde ise ayçiçeğinin payı ortalama 1 milyon ton ile en yüksek miktara sahiptir.

Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği'nin verilerine göre, 5 milyar doları bulan cirosuyla bitkisel yağ sektöründe; 7,4 milyon ton kapasiteli kırma sanayinde 88 adet faal, 22 adet gayri faal toplam 110 tesis bulunmaktadır. Ayrıca, 4 milyon ton kapasiteli rafinasyon yağ sanayinde de; 81 adet faal, 19 adet gayri faal olmak üzere toplam 100 tesis mevcuttur.

Ülkemizde bölgeler itibarıyla ve ürün desenleri içinde yağlı tohumlar üretimine de yer verilmelidir. Türkiye'nin ayçiçeği potansiyel üretim alanı 1.450.000 ha'dır. Ancak bu potansiyel üretim alanının yaklaşık 650.000 ha'dan yararlanılmaktadır. Aradaki oluşan 800.000 ha'lık alana ayçiçeği ekilir ve ortalama olarak da verim 170 kg/da olur ise ayçiçeğinde yıllık 1.450.000 ton üretim değerine ulaşılabilir. Böylece de ülkemizin ithalat ile karşılanan bitkisel yağ açığı karşılanmış olacaktır.

Türkiye'de yılda ortalama 1 milyon ton bitkisel yağ tüketilmesine karşın, yılda ortalama 350-400 bin ton yağ da ihraç edilmektedir. Hem iç tüketim hem de ihracat için ihtiyaç duyulan ayçiçeği üretimi ise 3 milyon ton civarında olmaktadır. Buna karşın Türkiye ihtiyaç duyulan bu miktarın ancak üçte birini yani yaklaşık 1 milyon tonunu üretmektedir. Üretim yetersiz olduğu için tohum veya ham yağ olarak da ihtiyacın büyük bölümü ithal edilmektedir.

Yıllar itibariyle Türkiye’de ayçiçeği tohumu ekim alanı, üretim ve verim durumuna Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9: TÜRKİYE YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU EKİM ALANI, ÜRETİM VE VERİMİ

YILLAR	EKİM ALANI (Ha)	ÜRETİM (Ton)	VERİM (Kg/Ha)
2004/05	550.000	900.000	1.636
2005/06	566.000	975.000	1.722
2006/07	585.000	1.118.000	1.911
2007/08	555.000	854.407	1.538
2008/09	580.000	992.387	1.710
2009/10	584.000	1.057.125	1.809
2010/11	641.000	1.320.000	2.120
2011/12	655.000	1.335.000	2.038
2012/13	604.600	1.370.000	2.268
2013/14	609.700	1.523.000	2.500
2014/15	530.000	1.480.000	2.169
2015/16	569.000	1.500.000	2.640
2016/17	616.780	1.500.000	2.431
2017/18	681.397	1.800.000	2.641
2018/19	648.934	1.800.000	2.773

Kaynak : Türkiye İstatistik Kurumu

Tablo 9’da görüldüğü üzere yağlık ayçiçeği ekim alanları son on yıl ortalamasına göre 600 bin hektar civarında olup; 2012/2013 iş yılında ayçiçeği fiyatının yüksek seviyelere ulaşması ile ekimi cazip hale gelmiş ve ekim alanlarının yükselmiştir. 2013/2014 iş yılında rekoltenin artması sonucu fiyatların inmesiyle üretim isteği azalmıştır. Böylece 2014/2015 iş yılında Türkiye toplam ekim alanı 530 bin hektara düşmüştür. 2014/ 2015 sezonu Türkiye yağlık ayçiçeği üretiminin; ekim alanlarındaki ciddi azalışa rağmen, özellikle Trakya’da yaşanan olumlu hava şartlarına bağlı olarak 1.480 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2015/16 iş yılında toplam ekim alanı tekrar artma eğilimine girerek 569 bin hektara çıkmış ve verim de artarak üretim 1.500.000 ton olmuştur. 2016/17 iş yılına gelindiğinde ise ekim alanı 616,7 bin hektara çıkmasına rağmen verim bir önceki iş yılına göre azalarak üretim yine 1.500.000 ton seviyesinde kalmıştır. 2017/18 sezonda da üretim ve verim artarak 1.800.000 ton seviyesine ulaşmıştır. Bulduğumuz sezonda ise ekilen alan 648,9 hektara gerilemiş ancak üretim geçtiğimiz sezondaki miktar kalmış ve dolayısıyla verimde de artış yaşanmıştır.

Ülkemizin ayçiçek yağı üretim durumu Tablo 10 ve Grafik 3’te görülmektedir. Son on yılın ortalaması 762 bin ton civarında olup, tohum üretimindeki artışa paralel olarak yağ üretimimiz de son yıllarda artış göstermiştir.

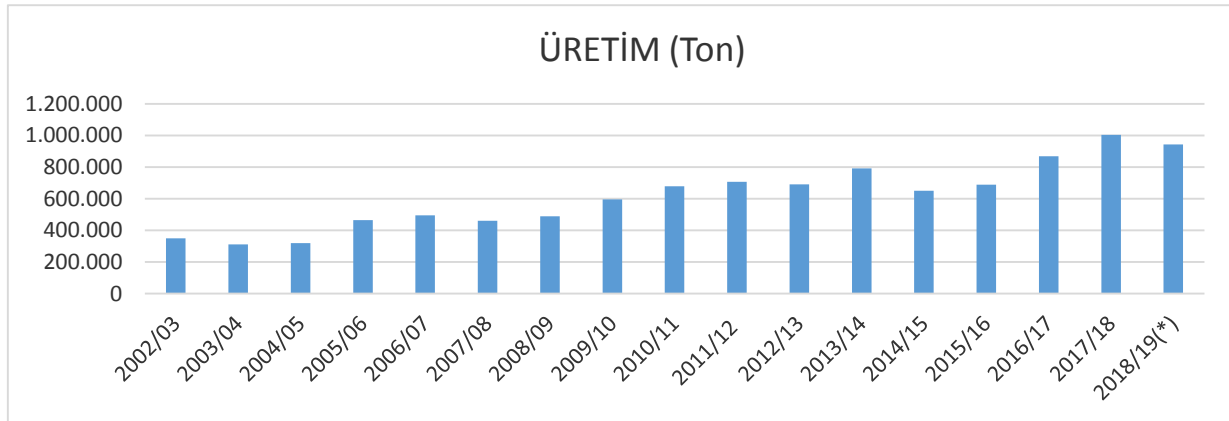
Tablo 10: TÜRKİYE AYÇİÇEK YAĞI ÜRETİMİ

Tablo 7: TÜRKİYE AYÇİÇEK YAĞI ÜRETİMİ

YILLAR	ÜRETİM (Ton)
2002/03	350.000
2003/04	312.000
2004/05	320.000
2005/06	465.000
2006/07	495.000
2007/08	460.000
2008/09	490.000
2009/10	596.000
2010/11	680.000
2011/12	707.000
2012/13	691.000
2013/14	792.000
2014/15	650.000
2015/16	690.000
2016/17	869.000
2017/18	1.004.000
2018/19(*)	944.000

Kaynak : Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

Grafik 3 : TÜRKİYE AYÇİÇEK YAĞI ÜRETİMİ

3- TİCARET

3.1 - DÜNYA AYÇİÇEĞİ TİCARETİ

Dünya ayçiçeği tohumu ihracatının yaklaşık yarısını AB-28 ve Ukrayna gerçekleştirmektedir. Dünya ayçiçeği tohumu ithalatı ise son beş yılın ortalamasına göre 2,1 milyon ton olup, ithalatta ilk sırayı ülkemiz almakta, onu AB izlemektedir.

Dünya ayçiçeği yağı ihracatı son beş yılın ortalamasına göre yaklaşık 8,8 milyon ton civarında olup, ihracatın yaklaşık yarısı Ukrayna tarafından yapılmaktadır. En önemli ithalatçı ülkeler ise AB, Hindistan ve Mısır'dır.

Dünya ticaretine konu olan yağlı tohum miktarı, 110 ile 130 milyon ton arasındadır. Amerikan Tarım Bakanlığı Dış Tarım Servisi'nin (USDA FAS) 2018/19 sezonu verilerine göre; dünya yağlı tohumlar ticareti yaklaşık 176 milyon ton civarındadır. USDA'nın dünya yağlı tohum ticaretinde dair verilerinde ithalat ve ihracat miktarları arasında bazı farklılıklar söz konusudur. Bu yüzden veriler, ithalat ve ihracat ortalaması üzerinden değerlendirilmektedir. USDA verilerine göre 2018/19 sezonunda 174 milyon ton olan dünya yağlı tohum ithalatının yaklaşık yüzde 53'lük kısmını tek başına Çin gerçekleştirmektedir. 93,87 milyon ton yağlı tohum ithal eden Çin'i, 21,84 milyon tonluk ithalat miktarıyla AB, 7,09 milyon tonla Meksika ve 5,98 milyon tonla Japonya takip etmektedir. 2018/19 sezonunda toplam yağlı tohum ihracatının 178,16 milyon ton olduğunu açıklayan USDA verilerine göre; Brezilya ve ABD dünyanın en büyük yağlı tohum ihracatçıları konumunda. Sırasıyla yaklaşık 79,78 ve 52,26'şar milyon tonluk yağlı tohum ihracatı gerçekleştiren bu iki ülke, dünya yağlı tohum ihracatının yüzde 74,1'lik kısmını gerçekleştirmektedir.

Yaklaşık 138 milyon tonluk ithalat ve ihracat miktarıyla dünya yağlı tohumlar ticaretinde ilk sırada yer alan soya fasulyesi, tek başına dünya yağlı tohum ticaretinin yaklaşık yüzde 87'sini oluşturmaktadır. Dünya yağlı tohumlar ticaretinde soya fasulyesini 14 milyon tonla kanola; 3,8 milyon tonla yer fıstığı ve 1,4 milyon tonla ayçiçeği takip etmektedir.

Dünya ayçiçeği tohumu ve yağlı ithalat ve ihracat miktarları Tablo 11 'de gösterilmektedir.

Tablo 11: DÜNYA AYÇİÇEK TOHUMU VE YAĞI, İTHALAT VE İHRACATI

YILLAR	İHRACAT (Milyon Ton)		İTHALAT (Milyon Ton)	
	Ayçiçeği Tohumu	Ayçiçek Yağı	Ayçiçeği Tohumu	Ayçiçek Yağı
2001/02	2,74	3,10	2,80	3,10
2002/03	2,32	3,00	2,21	3,00
2003/04	3,70	3,40	3,20	3,40
2004/05	1,22	2,55	1,13	2,14
2005/06	1,55	4,37	1,51	4,23
2006/07	1,92	4,39	1,95	4,41
2007/08	1,33	3,73	1,33	3,74
2008/09	2,25	5,25	2,18	5,13
2009/10	1,61	4,76	1,68	4,88
2010/11	1,85	4,94	1,86	5,04

2011/12	1,98	7,28	1,97	7,14
2012/13	1,54	6,18	1,48	6,26
2013/14	1,95	8,28	1,96	8,20
2014/15	1,78	7,33	1,78	7,33
2015/16	2,15	8,46	2,11	8,35
2016/17	2,60	10,67	2,63	10,46
2017/18	2,54	9,95	2,55	10,03
2018/19*	2,59	11,01	2,59	10,95

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

Tablo 11’den de anlaşılacağı üzere dünyadaki ayçiçeği ticareti ile ilgili gelişmelere bakıldığında istikrarlı olarak hem ayçiçeği tohumunun hem de yağının ihracat ve ithalatının genel olarak arttığı görülmektedir.

Son dokuz yıl içinde ülkeler itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu ithalatı Tablo 12, ihracatı Tablo 13’de, ayçiçek yağı ithalatı Tablo 14, ihracatı ise Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 12: ÜLKELER İTİBARIYLA YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İTHALATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
Türkiye	719	844	628	581	447	436	611	721	780
AB-28	393	291	214	329	275	577	632	520	600
ABD	40	37	51	55	60	54	57	73	85
Kanada	33	35	25	37	-	-	-	-	-
G. Afrika	51	2	53	126	43	52	54	3	5
Mısır	52	82	53	55	55	57	61	90	94
Rusya	42	28	28	35	101	111	106	45	50
Pakistan	7	194	10	190	187	21	112	48	20
Diğer Avrupa	101	93	81	96	90	112	151	192	140
Diğer ülkeler	295	293	287	286	335	366	386	407	441
Dünya	1.732	1.899	1.430	1.960	1.781	2.113	2.639	2.546	2.726

Kaynak: Oil World Monthly (14 Aralık 2018), (*) Tahmini

Tablo 12’de de yer aldığı üzere ayçiçeği ithalatında ilk sırayı ülkemiz almakta olup, bunu sırasıyla AB ve ABD takip etmektedir.

Tablo 13: ÜLKELER İTİBARIYLA YAĞLIK AYÇİÇEĞİ TOHUMU İHRACATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
AB-28	555	562	521	675	520	462	365	638	500
Ukrayna	446	284	127	71	123	171	261	50	200
ABD	144	114	144	132	126	107	99	89	70
Moldova	156	175	190	300	348	315	564	580	600
Çin	175	186	158	173	244	286	365	480	500
Rusya	13	402	31	131	61	105	362	98	200
Arjantin	70	83	84	80	68	302	78	58	100
Kanada	45	30	49	35	-	-	-	-	-
Diğer Ülkeler	152	144	179	133	103	119	98	104	101
Dünya	1.756	1.836	1.483	1.950	1.772	2.152	2.600	2.548	2.725

Kaynak: Oil World Monthly (14 Aralık 2018), (*) Tahmini

Ülkeler itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu ihracatında Tablo 13’de de görüldüğü üzere ilk sırada Moldova yer almakta olup, bunu AB ve Çin, sonrasında ise sırayla Rusya ve Ukrayna takip etmektedir.

Tablo 14 : ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI İTHALATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
Hindistan	776	1151	939	1578	1531	1533	2137	2484	2600
AB-28	883	1046	936	1128	882	1530	1861	1650	1800
Mısır	315	863	643	777	299	329	581	543	600
Türkiye	403	681	656	773	789	766	801	517	550
Irak	285	476	434	485	400	393	589	456	550
İran	125	300	197	306	328	205	593	381	560
Diğer Avrupa	191	177	182	200	211	231	229	248	233
Cezayir	45	229	44	160	-	-	-	-	-
Güney Afrika	86	152	150	123	96	143	139	146	160
Rusya	144	112	105	117	-	-	-	-	-
Belarus	94	91	97	110	96	93	112	91	95
Çin	23	122	322	531	534	878	725	785	855
Diğer ülkeler	1.513	1.735	1.363	1.643	1.716	1.727	2.312	2.349	2.549
Dünya	4.883	7.135	6.265	8.206	7.338	8.354	10.467	10.039	10.956

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

Ülkeler itibariyle ayçiçeği ithalatında Tablo 14'e baktığımızda ilk sırayı Hindistan'ın aldığını onu sırasıyla AB ve Türkiye'nin izlediğini görmekteyiz.

Tablo 15'de yer verilen ülkeler bazında ayçiçeği yağı ihracatında da, ayçiçeği üretiminde de ilk sırada Ukrayna'nın olduğu, bu ülkeyi sırasıyla Rusya ve Arjantin'in takip ettiği görülmektedir.

Tablo 15 : ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI İHRACATI (Bin Ton)

ÜLKELER	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
Ukrayna	2.654	3.454	3.120	4.280	3.734	4.602	5.892	5.278	6.030
Rusya	195	1.505	1.088	1.810	1.406	1.611	2.223	2.256	2.500
Arjantin	893	936	612	435	496	630	729	737	800
Türkiye	347	530	522	674	621	590	618	389	420
AB-28	157	200	235	367	412	369	454	522	507
Diğer Avrupa	105	117	121	153	152	181	230	229	246
Bolivya	57	61	63	60	-	-	-	-	-
Diğer ülkeler	450	478	487	568	512	481	525	544	515
Dünya	4.859	7.280	6.185	8.288	7.333	8.463	10.671	9.955	11.018

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

3.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TİCARETİ

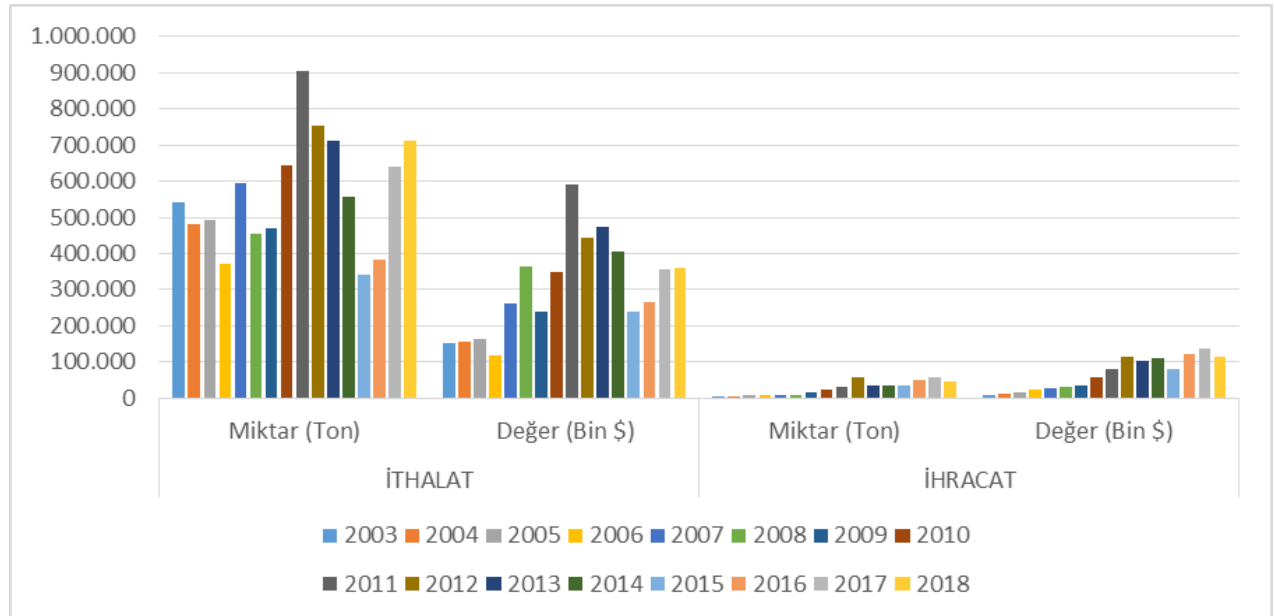
Türkiye'de gerek hızlı nüfus artışı ve gerekse kişi başına artan tüketim sonucu bitkisel yağ tüketiminde sürekli bir artış gözlenmektedir. Ülkemizde yağlı tohumların ekiliş eğilimi gösterdiği yıllarda bile, artan nüfus ve buna bağlı olarak kişi başına tüketimin artması sebebiyle, yağ üretimi, tüketimi karşılayamamıştır. Böylece giderek artan yağ açığı ortaya çıkmış ve bu açık ithalat yolu ile giderilmiştir. Bazı yıllarda ise ithal edilen hamyağ rafine edildikten sonra ihraç edilmiştir. Söz konusu bu açık yağlı tohum ve hamyağ ithalatı yoluyla karşılanmakta, bu çerçevede ülkemiz üretiminin yetersizliğinin doğal sonucu olarak gerek yağlı tohum gerekse ham yağ ithalatına ödenen rakamların petrolden sonra yurt dışına en çok ödemenin yapıldığı ithalat ürünleri olarak yer almalarını sağlamaktadır. Bu özelliği ile ayçiçeğinin stratejik bir öneme sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Yağ bitkileri üretimiyle ilgili istikrarlı bir planlamanın yapılmaması, mevcut üretim potansiyelinden yeterince yararlanılmamasına, bitkisel yağ açığının artmasına ve sanayinin dışarıya bağımlılığının fazlaşmasına neden olmaktadır. Türkiye'nin yağlık ayçiçeği tohumu, ayçiçek yağı ithalat-ihracat miktar ve değerleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 16 : TÜRKİYE’NİN YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İTHALAT VE İHRACATI

YILLAR	İTHALAT		İHRACAT	
	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)
2008	455.995	365.145	7.826	30.277
2009	468.277	240.620	16.195	35.054
2010	645.607	348.113	21.643	58.912
2011	905.686	589.577	32.402	81.161
2012	754.162	443.958	56.268	114.321
2013	710.843	474.001	34.700	103.301
2014	556.909	406.154	33.521	111.730
2015	340.192	237.984	35.202	78.875
2016	382.263	263.925	48.259	120.887
2017	640.442	356.470	57.328	138.034
2018	712.121	361.114	47.474	114.590

Kaynak : TÜİK

Grafik 4:TÜRKİYE’NİN YAĞLIK AYÇİÇEĞİ TOHUMU İTHALAT ve İHRACATI

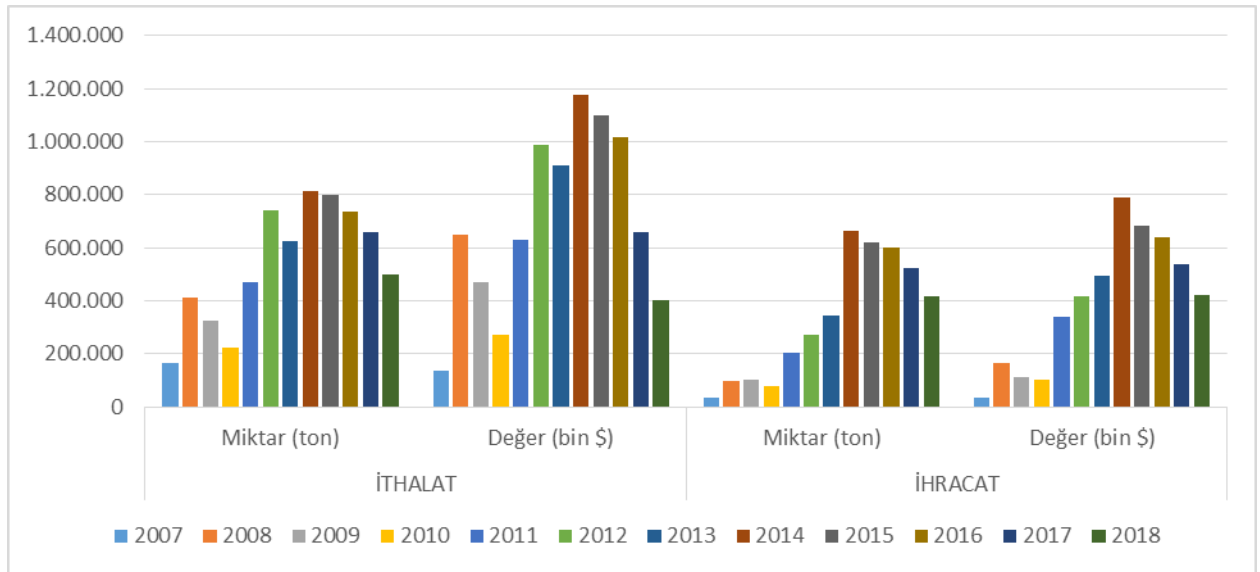
Yukarıda yer alan Tablo 16 ve Grafik 4’de görüldüğü üzere Türkiye’nin yıllar itibariyle ayçiçeği tohumu ithalat ve ihracatı düzenli bir seyir izlememiş, artış ve azalışlar göstermiştir.

TÜİK’den alınan 17’de ve Grafik 5’te yer alan Türkiye’nin son on iki yıllık ayçiçek yağı ithalat ve ihracatına bakıldığında, tohumda olduğu gibi ayçiçeği yağında da istikrarlı bir seyir görülmeyip, bazı yıllar artarken bazı yıllar azaldığı görülmektedir.

TABLO 17 : TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEK YAĞI İTHALAT VE İHRACATI

YILLAR	İTHALAT		İHRACAT	
	Miktar (ton)	Değer (bin \$)	Miktar (ton)	Değer (bin \$)
2007	163.115	138.039	31.906	36.002
2008	411.660	647.095	98.714	164.582
2009	323.596	468.305	101.432	110.618
2010	223.998	271.020	75.886	100.509
2011	469.858	629.068	204.872	338.658
2012	742.877	987.295	271.257	416.884
2013	625.849	908.122	346.256	496.198
2014	812.401	1.177.993	665.241	790.130
2015	798.170	1.101.230	618.525	680.701
2016	738.417	1.015.306	600.777	637.448
2017	660.682	661.018	523.720	538.879
2018	498.357	400.501	416.974	421.765

Kaynak :TÜİK

Grafik 5 :TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEK YAĞI İTHALAT ve İHRACATI

Tablo 16 ve 17’de görüldüğü gibi başta ayçiçeği olmak üzere bitkisel yağlar, ülkemizde yıllardan beri üretim açığı olan alanlardan biridir. Bundan dolayı da ülkemizde ithal edilen önemli tarım ürünleri arasında yer almaktadırlar. Bahsi geçen tablolara bakıldığında, 2014

yılında 556.909 ton tohum, 812.401 ton ayçiçeği yağı ithalatı yapılmıştır. 2015 yılında ise 340,192 ton tohum, 798,170 ton ayçiçek yağı ithal edilmiştir. 2016 yılına gelindiğinde 382,263 ton tohum ve 738,417 ton ayçiçek yağı ithal edildiği görülmektedir. 2017 yılında da 640.442 ton tohum ve 660.682 ton yağ ithal edilmiştir. Geçtiğimiz 2018 yılında ise, 712,121 ton ayçiçek tohumu ve 498,357 ton ayçiçek yağı ithal edilmiştir. Ülkemizin iklim ve toprak özellikleri dikkate alındığında, yağlı tohumlu bitkilerin üretimi bakımından büyük bir potansiyele sahip olmasına rağmen yağ ihtiyacımızı karşılayacak düzeyde üretim gerçekleştirilememektedir.

Son 10 yıl ortalamasında Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacının yaklaşık % 70'inin ithal tohum ve ithal ham yağdan karşılanmıştır. Ayçiçeği tohumu ithalatına ilave olarak işlenmiş ve ham ayçiçeği yağı ithalatı da yapılmakta olup, ithalat miktarı dünya fiyatlarının durumuna göre yıldan yıla değişim göstermektedir. Mevcut tohum ve margarin işleme kapasitemizin % 50 civarında kullanıldığı dikkate alındığında, bu ithalatın tohum olarak yapılması, atıl kapasitenin kullanılmasını sağlayacağından işlenmiş ham yağ yerine, ayçiçeği tohum ithalatına öncelik verilmesi ülkemize büyük bir kazanç sağlayacaktır. Ayrıca, ihraç amaçlı ithalatın (Dahilde İşleme Rejimi) teşvik edilmesi bu kurulu kapasitenin değerlendirilmesi açısından da önem arz etmektedir.

Türkiye yağlık ayçiçeği tohumu ithalatının yaklaşık yarısını Bulgaristan'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Ukrayna, Romanya, Rusya ve Moldova'dan, ayçiçeği yağı ithalatının yine yaklaşık yarısını Ukrayna'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Rusya, Arjantin, Romanya ve Bulgaristan'dan yapmaktadır. Tohum ithalatında Bulgaristan, ham yağ ithalatında ise Ukrayna yaklaşık % 50 pay almaktadır. 2016 yılı verilerine göre ayçiçek yağını en fazla ihraç ettiğimiz ülkeler Irak, Suriye, Lübnan ve Tayland'dır.

1995 yılında imzalanan GATT anlaşması çerçevesinde ülkemiz, ithalatta tüm tarife dışı engelleri kaldırarak tek vergiyi taahhüt etmiş ve bu verginin oranını da ayçiçeğinde (tohumluk olan ve tohumluk olmayan) % 30 ve ayçiçek yağında ise % 40 olarak belirlemiştir. Ancak 10 yıl içinde bu vergi oranı % 10 azaltılarak, 2004 yılında ayçiçeğinde % 27 ve ayçiçek yağında % 36 olarak taahhüt edilmiştir. Halen ithalatta bu üst seviyeler uygulanmaktadır. 1992 yılından 2018 yılına kadar uygulanan gümrük vergi oranları ve fonlar Tablo 18'de, güncellenmiş gümrük vergi ve DTÖ üst limit taahhütleri ise Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 18: İTHALATTA UYGULANAN GÜMRÜK VERGİLERİ VE FONLAR

DEĞİŞİM TARİHİ	YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU		HAM AYÇİÇEK YAĞI	
	Gümrük Vergisi (CIF x %)	Fon (\$/Ton)	Gümrük Vergisi (CIF x %)	Fon (\$/Ton)
22.09.1992	Muaf	80	Muaf	200
31.12.1992	3	20	3	200
31.12.1993	3	20	3	60
31.12.1994	3	-	3	60
31.12.1995	3	-	12	-
21.09.1996	29	-	39	-

23.03.1997	29	-	38,8	-
29.12.1997	28,8	-	38,4	-
01.01.1999	28,5	-	38	-
01.01.2000	28,2	-	37,6	-
01.01.2001	27,9	-	37,2	-
06.11.2001	0	-	12	-
25.06.2002	12	-	30	-
16.09.2003	20	-	36,4	-
01.01.2004	20	-	36	-
21.08.2004	27	-	36	-
01.01.2005	20	-	36	-
31.08.2005*	27	-	36	-
06.12.2005**	27	-	36	-
30.12.2006***	27	-	36	-
25.09.2007	12	-	22	-
15.07.2008	27	-	36	-
08.09.2008****	27	-	36	-
02.06.2009*****	27	-	36	-
15.07.2009*****	27	-	36	-
06.08.2009*****	27	-	36	-
2010-05.06.2018	27	-	36	-
06.06.2018-31.07.2018	13	-	23	-
01.08.2018-09.08.2018	27	-	36	-
10.08.2018	13	-	36	-

*Yağlık ayçiçeği için en az 75 €/mt, ham Ayçiçek yağı için en az 200 €/mt**DTÖ üyesi ülkeler; yağlık ayçiçeği için en az 75 €/mt, ham ayçiçek yağı için en az 200 €/mt DTÖ dışı ülkeler; yağlık ayçiçeği için en az 100 €/mt, ham ayçiçek yağı için en az 300 €/mt*** DTÖ üyesi olmayan; yağlık ayçiçeği için % 45, ham ayçiçeği yağı için % 60**** % 27 vergi 750 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.650 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.250 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 425 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.250 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. .***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.350 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. .***** % 27 vergi 525 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.450 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. .***** % 27 vergi 675 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.500 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. .***** % 27 vergi 800 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.500 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 675 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.400 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 640 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.500 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 750 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.500 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.***** % 27 vergi 500 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 500 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.100 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 570 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.150 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 400 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 27 vergi 450 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır. ***** % 13 vergi 450 \$/mt CIF ve % 23 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.

***** % 27 vergi 450 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.
 ***** % 13 vergi 450 \$/mt CIF ve % 36 vergi 1.000 \$/mt CIF üzerinden alınacaktır.

Tablo 19: 2017 YILI GÜMRÜK VERGİLERİ VE DTÖ ÜST LİMİT TAAHHÜDLERİ

GTİP	META	GÜMRÜK VERGİSİ		
TOHUMLAR				
		DTÖ ÜST LİMİT (%)	AB – EFTA (%)	Diğer Ülkeler (%)
120190	Soya Fasulyesi	23,1	0	0
120400	Keten Tohumu	10	0	0
120510	Rep Kolza Tohumu***	10	10	10
120600	Ayçiçeği Tohumu***	27	27	27
120729	Pamuk Tohumu	23,4	10	10
120760	Aspir Tohumu***	23,4	23,4	23,4
120799	Diğer Tohumlar (Ketencik)	23,4	4	4
120890	Ayçiçeği T. Kaba Unu***	23,1	23	23
HAM YAĞLAR				
150710	Soya Fasulyesi Yağı	19,5 / 31,2	31,2	31,2
151110	Palm ve Palm Çekirdeği Yağı**	19,5 / 31,2	31,2	31,2
151211	Ayçiçeği Tohumu Yağı***	22,5 / 36	22,5(Sınai) / 36	22,5(Sınai) / 36
151211	Aspir Tohumu Yağı	22,5 / 36	36	36
151221	Pamuk Yağı	19,5 / 31,2	31,2	31,2
151411	Kanola Yağı	19,5 / 31,2	31,2	31,2
151511	Keten Tohumu Yağı	19,5 / 31,2	20	20
151521	Mısır Yağı	19,5 / 31,2	31,2	31,2
RAFİNE YAĞLAR				
150790	Soya Fasulyesi Yağı	31,2	31,2	31,2
151190	Palm ve Palm Çekirdeği Yağı**	46,8	46,8	46,8
151329	Palm Yağı (Ambalajlı)**	46,8	46,8	46,8

151219	Ayçiçeği Tohumu Yağı	67,5	67,5	67,5
151219	Aspir Tohumu Yağı	67,5	67,5	67,5
151229	Pamuk Yağı	31,2	31,2	31,2
151419	Kanola Yağı	31,2	31,2	31,2
151519	Keten Tohumu	31,2	20	20
151529	Mısır Yağı	31,2	31,2	31,2
151620	Bitkisel sıvı yağlar	46,8	46,8	46,8
KÜSPELER				
230400	Soya Küspesi*	13,5	5	5
230610	Pamuk Tohumu Küspesi	13,5	11,5	13,5
230620	Keten Tohumu Küspesi	13,5	11,5	13,5
230630	Ayçiçeği Tohumu Küspesi	13,5	11,5	13,5
230641	Rep, Kolza Küspesi	13,5	11,5	13,5
230660	Palm Küspesi	13,5	11	13
230310	Mısır Grizi	4,3	4,3	4,3
230330	DDGS	4,3	4,3	4,3

Kaynak : Trakyabirlik

* AB ülkeleri için soya küspesi gümrük vergisi % 0 olarak uygulanır.

** Malezya için gümrük vergisi % 21,8 olarak uygulanır

4 - TÜKETİM

4.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ

Dünya ayçiçek yağı tüketimi 19,6 milyon tonu aşmıştır. Bu miktarın 4,9 milyon tonu Avrupa Birliği ülkelerinde, 2,4 milyon tonu Rusya’da tüketilirken, Türkiye’de de yaklaşık 1 milyon ton ayçiçek yağı tüketilmektedir. Ülkeler itibariyle dünya ayçiçek yağı tüketimi Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20 : ÜLKELER İTİBARIYLA AYÇİÇEK YAĞI TÜKETİMİ (Bin Ton)

ÜLKELER	2008/ 09	2009/ 10	2010/ 11	2011/ 12	2012/ 13	2013/ 14	2014/ 15	2015/ 16	2016/ 17	2017/ 18	2018/ 19*
AB-28	3.435	3.315	3.324	3.707	3.300	3.838	3.720	3.945	4.579	4.875	4.960
Rusya	2.060	2.215	2.239	2.240	2.194	2.309	2.239	2.299	2.449	2.379	2.450
Hindistan	880	960	1009	1.285	1.180	1.630	1.650	1.640	2.145	2.534	2.645
Türkiye	650	650	726	846	825	870	827	876	1.042	1.107	1.094
Mısır	345	465	347	702	684	710	414	330	550	573	585
Arjantin	380	480	480	568	579	568	580	593	592	500	585

Ukrayna	550	510	496	500	458	468	435	465	474	454	462
ABD	175	255	233	209	196	186	180	206	232	243	230
G.Afr.Cumh.	330	400	286	404	359	369	380	350	385	465	452
Çin	335	340	220	290	466	737	798	1.100	1.026	1.040	1060
Pakistan	235	200	168	183	192	139	120	123	-	-	-
Diğer ülkeler	2.885	2.755	2.965	3.591	3.231	3.619	3.668	3.784	4.482	4.663	4.923
Dünya	12.260	12.855	12.493	14.525	13.890	15.661	15.274	15.828	18.198	19.081	19.698

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

Ülkeler itibariyle ayçiçeği yağı tüketimine yer verilen yukarıdaki tabloda tüketimde ilk sırayı AB'nin aldığı bunu sırayla Rusya, Hindistan ve Türkiye'nin izlediği görülmektedir.

4.2- TÜRKİYE AYÇİÇEĞİ TÜKETİMİ

Ülkemizin yıllık yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 2.130.000 tona, yıllık ayçiçek yağı tüketimimiz ise yaklaşık 1 milyon tona yükselmiş bulunmaktadır.

Son sekiz yıl itibariyle Türkiye'nin ayçiçeği kırma kapasitesi ve ayçiçek yağı tüketimi Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 21 : KIRMA KAPASİTEMİZ VE AYÇİÇEK YAĞI TÜKETİMİMİZ (Bin Ton)

	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19*
Kırma Kapasitesi	1.695	1.640	1.900	1.560	1.628	2.020	2.310	2.160
Tüketim Miktarı	846	825	870	827	876	1.042	1.107	1094

Kaynak: Oil World Monthly (15 Şubat 2019), (*) Tahmini

5- FİYATLAR

5.1- DÜNYA AYÇİÇEĞİ FİYATLARI

Son on bir yıllık dönemde aylar itibariyle yağlık ayçiçeği tohumu CIF dünya fiyatları Tablo 22,23, 24 ve 25'te verilmiştir.

Tablo 22: ROTTERDAM BORSASI YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU FİYATLARI (CIF\$/Ton)

AYLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ocak	772	344	434	691	547	673	477	438	465	416	398
Şubat	826	369	444	696	573	683	492	438	464	415	408
Mart	922	350	463	671	596	626	524	433	436	410	416
Nisan	928	350	479	663	626	604	515	426	427	400	423
Mayıs	749	413	485	678	638	625	466	406	428	403	422

Haziran	767	413	423	699	605	512	449	420	429	396	420
Temmuz	763	370	443	685	623	535	425	432	403	399	401
Ağustos	589	365	491	603	664	410	401	430	404	397	389
Eylül	511	348	534	555	704	413	403	431	406	399	378
Ekim	389	373	634	485	668	435	419	464	413	390	375
Kasım	337	406	693	534	653	485	443	478	423	393	377
Aralık	316	448	689	531	666	479	464	480	420	395	370

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Avrupa yağ piyasasının kalbi olan Rotterdam/Hollanda Borsasında oluşan ham ayçiçek yağı fiyatları Tablo 23’de, Güney yarım kürenin en büyük yağ üreticisi olan Arjantin piyasasındaki ham ayçiçek yağı fiyatları Tablo 24’de ve dünyanın en büyük ayçiçek yağı ihracatçısı olan Ukrayna piyasasındaki ham ayçiçek yağı fiyatları Tablo 25’te gösterilmiştir.

Tablo 23: ROTTERDAM BORSASI HAM AYÇİÇEK YAĞI FİYATLARI (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ocak	1,709	817	968	1492	1208	1269	920	837	846	817	784
Şubat	1,839	805	948	1456	1249	1275	945	802	869	808	794
Mart	1,863	757	949	1389	1266	1221	964	801	842	783	790
Nisan	1,838	843	924	1405	1324	1201	941	838	857	784	802
Mayıs	1,962	941	910	1411	1275	1227	943	904	868	802	782
Haziran	2,045	907	889	1461	1192	1228	928	918	851	780	759
Temmuz	1,692	804	937	1433	1258	1178	887	832	816	793	774
Ağustos	1,319	820	1074	1327	1300	959	828	812	815	806	739
Eylül	1,176	809	1114	1299	1331	962	823	815	823	810	713
Ekim	950	846	1284	1212	1245	988	874	883	830	788	712
Kasım	835	921	1441	1248	1237	998	892	862	830	795	678
Aralık	759	986	1454	1190	1269	982	877	860	844	787	676

Kaynak : Oil World Monthly Bulletin

Arjantin’de son on bir yıllık ham ayçiçeği yağı fiyatlarının gösterildiği Tablo 24’de görüleceği üzere fiyatlar özellikle 2008 yılında ani bir artış göstererek en yüksek düzeye ulaşmış sonrasında tekrar düşmüştür.

Tablo 24: ARJANTİN’DE OLUŞAN HAM AYÇİÇEK YAĞI FİYATLARI (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ocak	1.583	696	888	1373	1067	1145	896	852	746	747	746
Şubat	1.660	693	852	1339	1110	1150	896	850	748	741	746
Mart	1.711	661	856	1278	1139	1112	916	800	751	729	746
Nisan	1.710	751	856	1286	1201	1096	903	786	771	720	754
Mayıs	1.823	841	867	1280	1159	1098	918	818	799	725	740
Haziran	1.849	822	861	1310	1098	1122	975	832	790	720	720
Temmuz	1.472	745	855	1279	1154	1139	972	817	781	723	721
Ağustos	1.167	785	999	1244	1185	1055	939	787	780	734	716
Eylül	1.055	740	1055	1203	1229	956	883	759	773	760	700
Ekim	822	775	1170	1120	1184	961	842	781	771	764	673
Kasım	732	840	1283	1105	1146	962	854	762	767	764	655
Aralık	637	896	1311	1070	1159	950	854	760	765	760	621

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Ukrayna’da oluşan son on bir yıllık ham ayçiçeği yağı fiyatlarının gösterildiği Tablo 25’den de anlaşılacağı üzere Arjantin’de olduğu gibi bu ülkede de fiyatların ani olarak 2008 de yükseldiği bu yıldan sonra azalsa da eski düzeyine inmediği görülmektedir.

Tablo 25: UKRAYNA’DA OLUŞAN HAM AYÇİÇEK YAĞI FİYATLARI (FOB-\$/Ton)

AYLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ocak	1.642	701	887	1373	1090	1165	827	790	771	762	752
Şubat	1.711	695	877	1369	1130	1168	855	747	785	754	756
Mart	1.739	661	868	1308	1161	1125	886	750	773	732	758
Nisan	1.785	748	846	1315	1211	1105	863	772	797	724	774
Mayıs	1.775	840	834	1327	1167	1119	865	840	810	748	761
Haziran	1.774	819	805	1362	1102	1135	859	850	800	736	737
Temmuz	1.450	735	845	1332	1150	1095	839	833	780	751	746
Ağustos	1.173	758	986	1221	1194	861	776	751	759	772	717
Eylül	1.010	738	1054	1180	1220	864	760	736	767	783	696
Ekim	800	778	1186	1070	1136	892	802	792	766	767	669
Kasım	712	840	1320	1107	1142	905	827	800	761	763	642
Aralık	613	907	1327	1080	1165	883	809	795	780	754	641

Kaynak : Oil World Monthly Bulletins

Öte yandan, rafine yağlar için belirli bir piyasa fiyatı bulunmamaktadır. Gösterge olması açısından dökme rafine ayçiçeği yağı fiyatı için ham yağ fiyatlarına 150 \$/mt civarında bir rafine maliyeti + kar ilave etmek mümkündür. 2007/08 sezonunda yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı dış piyasa fiyatları yaklaşık 3 misli bir artış göstermiştir. Bu artışın temel sebepleri olarak;

- Dünya ayçiçeği üretimindeki gerileme,
- Arjantin'de Mart 2008 başlayan ve 3 ay devam eden grevler nedeniyle ihracatın sekteye uğraması,
- Ukrayna'da Mart 2008 sonuna doğru uygulamaya konulan ve Haziran 2008 ortasında biten ayçiçeği yağı ihracat kotaları,
- Ukrayna'da Nisan 2008 sonunda ortaya çıkan ve ancak Haziran 2008 ortasına doğru çözülebilen kontaminasyon (yağa mineral-yağ karışması) meselesi,
- Dünya petrol fiyatlarının 150 \$/Varil seviyelerine kadar çıkması ve diğer finans elemanlarındaki artışlar, gösterilebilir.

2008/09 sezonu başından itibaren petrol fiyatlarındaki düşüşler ve dünya yağlık ayçiçeği üretiminde oluşan yaklaşık 5 milyon ton civarındaki artış ile fiyatlar normal düzeyine çekilmiştir. 2010/11 sezonu başında dünya genelinde yaşanan ekonomik krizin ve emtia fiyatlarındaki artışın da etkisiyle fiyatlarda bir artış oluşmuşsa da 2011 sonu itibariyle Rusya ve Ukraynada üretim sezonun başlamasının etkisiyle fiyatlar da bir gevşeme görülmeye başlamıştır. 2011'den 2015 yılına kadar ise fiyatlar azalma eğilimine girmiştir.

BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012-2021 Tarımsal Öngörüler Raporunda, ham petrol fiyatlarındaki değişimler, zorunlu biyoyakıt uygulamaları ve güçlü gıda talebi nedeniyle önümüzdeki on yılda yağlı tohum ve türevlerinin fiyatlarında nominal artış olacağı beklentisine yer verilmektedir.

5.2-TÜRKİYE FİYATLARI

5.2.1 - ALIM FİYATLARI

Ülkemizin gerek bitkisel yağ üretiminin tüketimi karşılayabilecek duruma getirilmesi, gerekse çiftçilerin emeğinin karşılığını alabilmesi amacıyla uygulanmakta olan yağlı tohumlu bitkiler üretimini teşvik politikası çerçevesinde yağlık ayçiçeği, 1969 yılından itibaren uzunca bir süre Devlet Destekleme alımları kapsamında tutulmuştur. Ancak 1994 yılında uygulanan Ekonomik İstikrar Programı çerçevesinde destekleme kapsamından çıkarılmıştır.

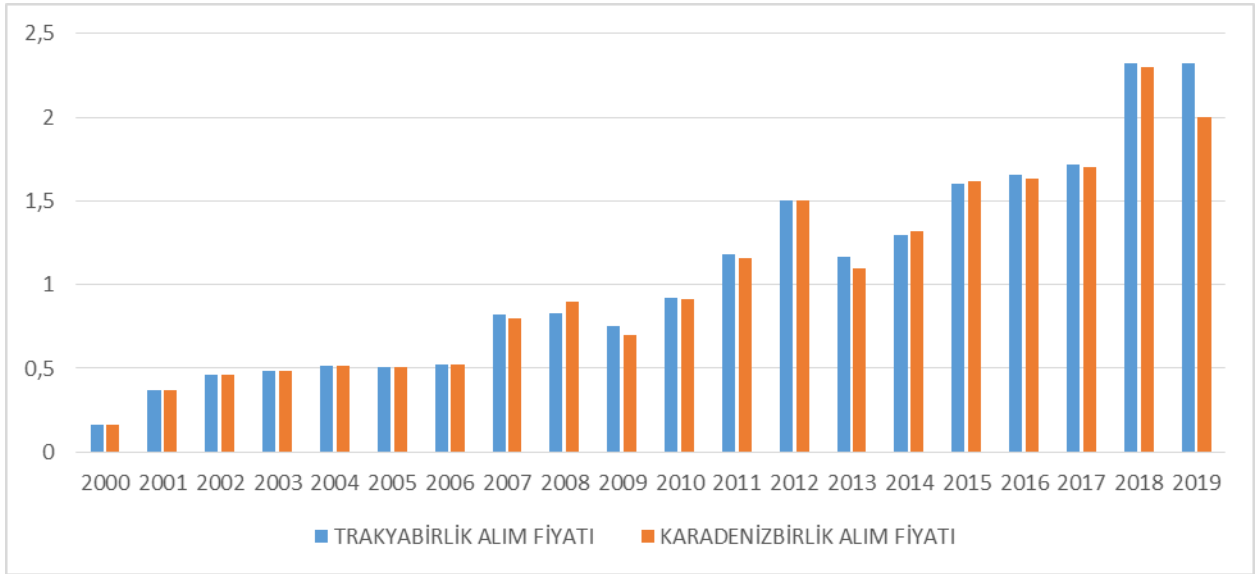
Tarım sektöründe yürütülen yapısal reformlar ve destekleme yöntemlerindeki değişiklikler kapsamında; gerek birliklerin gerekse de alım yapan kuruluşun dünya fiyatından ürün almasını sağlamak, hem de üreticinin mağduriyetini gidermek amacıyla 1999 yılı ürünü yağlık ayçiçeğinde uygulanmaya başlanan prim sistemi halen devam etmektedir.

Tarım satış kooperatifleri birliklerinin 2000 yılından bu yana yağlık ayçiçeği tohumu alım fiyatları Tablo 26'da görülmektedir.

Tablo 26: YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU ALIM FİYATLARI (TL/Kg)

YILLAR	TRAKYABİRLİK ALIM FİYATI	KARADENİZBİRLİK ALIM FİYATI
2000	0,165	0,165
2001	0,37	0,37
2002	0,46	0,46
2003	0,485	0,485
2004	0,515	0,515
2005	0,505	0,505
2006	0,525	0,525
2007	0,825	0,8
2008	0,83	0,9
2009	0,75	0,7
2010	0,92	0,91
2011	1,185	1,16
2012	1,5	1,5
2013	1,17	1,1
2014	1,3	1,32
2015	1,605	1,62
2016	1,655	1,63
2017	1,72	1,70
2018	2,32	2,30
2019	2,32	2,00

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Trakyabirlik, Karadenizbirlik

Grafik 6: YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU ALIM FİYATLARI

Yağlık ayçiçeği tohumu alımı gerçekleştiren iki tarım satış kooperatifleri birliğinin yıllar itibarıyla ayçiçeği tohumu alım fiyatlarında artışlar olduğu, 2018 yılı için alım fiyatlarının yükselerek bir önceki yılın üstüne çıktığı görülmektedir. 2019 yılında da Trakyabirliğin alım fiyatı bir önceki yılın fiyatıyla aynı düzeyde kalmış, Karadenizbirliğin alım fiyatı ise 2 TL/Kg düzeyine gerilemiştir.

Trakyabirlik ve Karadenizbirliğin yıllar itibarıyla alım miktarları ve bunların bedelleri Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27: BİRLİKLERİN AYÇİÇEK TOHUMU ALIM MİKTAR VE DEĞERLERİ

SEZON	TRAKYABİRLİK		KARADENİZBİRLİK	
	MİKTAR (Ton)	DEĞER (Bin TL)	MİKTAR (Ton)	DEĞER (Bin TL)
2002/03	342.313	157.464	69.331	31.893
2003/04	385.465	186.951	41.692	20.221
2004/05	426.398	219.595	41.656	21.453
2005/06	476.947	240.858	46.843	23.656
2006/07	441.088	231.571	46.997	24.673
2007/08	150.163	123.885	21.687	17.349
2008/09	312.436	259.322	50.394	40.551
2009/10	340.495	255.371	36.154	25.308
2010/11	321.928	294.174	28.054	25.529
2011/12	232.399	275.393	37.222	43.177
2012/13	205.896	308.844	36.591	51.227

2013/14	297.280	347.817	55.244	60.768
2014/15	297.937	387.318	17.433	23.011
2015/16	257.330	413.014	24.157	39.134
2016/17	299.726	494.547	32.529	53.022
2017/18	348.463	650.850	34.496	58.644
2018/19	276.773	682.194	23.528	54.115

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Trakyabirlik, Karadenizbirlik

Ülkemizde ayçiçeği tohumu alımını gerçekleştiren tarım satış kooperatifleri birliklerinden olan Trakyabirlik 2016/17 sezonu için 299.726 ton alım gerçekleştirirken, Karadenizbirlik aynı sezon için 32.259 ton alım gerçekleştirmiştir.

Yine, Birliklerin ayçiçeği alımlarının rekolteler içindeki payları Tablo 28’de gösterilmektedir.

Tablo 28: BİRLİKLERİN ALIM PAYLARI

FAALİYE T DÖNEMİ	TÜRKİYE ÜRETİMİ (TON)	ÜRÜN ALIM MİKTARI (TON)		BİRLİKLERİN TÜRKİYE ÜRETİMİNDEKİ TOPLAM ALIM PAYI (%)
		TRAKYABİRLİK	KARADENİZBİRLİK	
2000/01	800.000	383.839	40.100	53
2001/02	650.000	220.179	20.587	37
2002/03	850.000	341.731	69.287	48
2003/04	800.000	385.275	41.690	53
2004/05	800.000	426.282	41.637	58
2005/06	865.000	476.947	46.843	60
2006/07	1.010.000	441.008	46.997	48
2007/08	770.000	150.163	21.687	22
2008/09	992.000	312.435	48.030	40
2009/10	1.057.125	340.484	36.154	40
2010/11	1.320.000	321.928	28.055	30
2011/12	1.335.000	232.399	37.222	23
2012/13	1.370.000	205.896	36.591	20

2013/14	1.523.000	297.000	55.244	23
2014/15	1.480.000	297.937	17.433	21
2015/16	1.500.000	257.330	24.157	19
2016/17	1.500.000	299.726	32.529	22
2017/18	1.800.000	348.463	34.496	21
2018/19	1.800.000	276.773	23.528	16

Kaynak: TÜİK, Ticaret Bakanlığı

Tablodaki bilgiler değerlendirildiğinde Birliklerin son 19 yıllık alım ortalamalarının ülke rekoltesinin % 34'e tekabül ettiği ve 2013/14 döneminde birliklerin alım içindeki payı % 23'lere, 2014/15 döneminde ise birliklerin alım içindeki payı % 27'lere yükseldiği görülmektedir. 2015/16 döneminde Türkiye üretiminde bir önceki döneme göre artış olmuştur ve birliklerin alım miktarlarında fazla değişiklikler olmamasına rağmen alım payları daha az görülmektedir. 2016/17 döneminde ise Türkiye üretimi bir önceki yıl seviyesinde kalmış ancak birliklerin alım miktarları artarak alım payları % 22' ye yükselmiştir. 2017/18 sezonunda Birliklerin alım payları geçen yıla oranla %1 oranında düşmüştür. Bulduğumuz 2018/19 sezonunda ise birliklerin alım payları%5 oranında düşmüştür. Öte yandan, Birliklerin üreticiye sağlamış oldukları aynı ve nakdi krediler sayesinde ayçiçeği üretimi desteklenmektedir.

5.2.2 - BORSA FİYATLARI

Edirne, Uzunköprü ve Adana borsalarında işlem gören ayçiçeğinin aylar itibariyle ortalama fiyatları Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29 : AYÇİÇEK TOHUMU AYLIK ORTALAMA BORSA FİYATLARI (TL/Kg)

AYLAR	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ocak	850	725	700	1.150	1.180	1.442	1.323	1.337	1.607	1.982	1795
Şubat	1.100	810	710	1.200	1.200	1.491	1.351	1.364	1.599	1.993	1.833
Mart	1.050	840	785	1.200	1.249	1.382	1.434	1.454	1.556	1.991	1.883
Nisan	1.070	815	800	1.125	1.383	1.313	—	1.452	1.631	-	2.022
Mayıs	1.100	830	800	1.150	1.425	1.315	—	-	-	-	-
Haziran	1.150	800	800	1.250	1.425	1.442	—	-	-	-	-
Temmuz	850	750	775	1.275	1.425	1.445	1.265	1.548	1.784	1.705	2.113
Ağustos	750	700	925	1.125	1.348	1.010	1.256	1.540	1.593	1.718	2.320
Eylül	775	670	950	1.200	1.493	1.118	1.258	1.625	1.661	1.795	2.383
Ekim	780	675	975	1.100	1.410	1.141	1.276	1.639	1.643	1.818	2.205
Kasım	725	680	1.025	1.160	1.395	1.274	1.279	1.647	1.671	1.815	2.181
Aralık	680	700	1.100	1.175	1.395	1.268	1.323	1.610	1.736	1.839	2.122

Kaynak: Trakyabirlik

5.2.3- İTHAL AYÇİÇEĞİ MALİYETLERİ

Karadenize komşu ülkelerden teslim zamanı Şubat 2018 olan yeni mahsül yağlık ayçiçeği ve Ukrayna ve Rotterdam'dan 2018 şubat ve mart ayı teslim zamanlı yeni mahsül ham ayçiçek yağı ithal maliyetleri Tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30: YAĞLIK AYÇİÇEĞİ VE HAM AYÇİÇEK YAĞI İTHAL MALİYETLERİ

ÜRÜNLER	AYÇİÇEK TOHUMU	HAM AYÇİÇEK YAĞI	
PİYASALAR	KARADENİZ.	UKRAY.	ROTTERDAM
Mal bedeli (Fob-\$/mt)	370	675	705
Navlun (\$/mt)	28	28	38
Sigorta (\$/mt)	2	2	2
Mal bedeli (Cif-\$/mt)	400	705	745
Gümrük vergisi (\$/mt)	59	360	360
Diğer masraf. (\$/mt)	15	10	10
TOPLAM (\$/mt)	474	1.075	1.115
Dolar kuru (12.03.2019)	5.4443	5.4443	5.4443
MALİYET (TL/mt)	2.578	5.853	6.070
TR. Ayçiçeğine Dönüşüm (%) 44/Türk parite=1.9157	2.387		

Kaynak :Trakyabirlik, 12.03.2018

6- AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI

6.1- TÜRKİYE’NİN AYÇİÇEĞİ POLİTİKALARI

Ülkemizde ayçiçeği ile ilgili politikalar; tarımsal desteklemeler ve tarife kontenjanı uygulamaları ile sürdürülmektedir. Tarımsal desteklemeler ise alan bazlı destekler, havza bazlı destekler, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamaları ve tarım sigortası desteği şeklinde uygulanmaktadır.

6.1.1- ALAN BAZLI DESTEKLER

Alan bazlı destekler olarak yağlı tohumlu bitkileri üreten üreticilere dekar başına 2015 yılında mazot için 7,9 TL ve gübre için 8,25 TL; 2016 yılında mazot ve gübre için 11 TL destek ödemesi yapılmıştır. 2017 yılında da mazot için 17 TL/da, gübre için 4 TL/da destek ödemesi; 2018 yılında ise mazot için 19 TL/da, gübre için 4 TL/da destek ödemesi yapılmasına karar verilmiştir.

6.1.2- HAVZA BAZLI DESTEKLER (FARK ÖDEMELERİ)

Ülkemizde prim uygulamasına ilk defa 1993 yılı ürünü kütlü pamukta başlanmış ve daha sonraki yıllarda zeytinyağı, yağlık ayçiçeği, soya fasülyesi ve kanola da prim ödemelerine dahil edilmiştir.

AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, üretimi kayıt altına almak, vergi gelirini artırmak, üreticiyi korumak, tüketimi artırmak, sanayiciye dünya fiyatlarından hammadde

sağlamak amacıyla yağlı tohumlara (Ayçiçeği, Soya fasülyesi, Kanola, Yerfıstığı, Aspir) prim verilmektedir.

2010 yılında destek miktarı 0,23 TL/Kg olarak belirlenmiş ve havza bazlı destekler olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. 2011 yılında destek miktarı 0,24 TL/Kg'a çıkartılmış, 2012 ve 2013 yıllarında da aynı miktarda destekler verilmiş, 2014 yılında ise destek miktarı artırılarak 0,30 TL/Kg'a çıkartılmış ve 2015 yılında da 0,30 TL/Kg olmuştur. Ayrıca, 2015 yılında da sözleşmeli üretim yapan ayçiçeği üreticilerine 15 TL/da ilave destek uygulanması yapılması kararlaştırılmıştır. 2016 yılında ise destek miktarı 0,40 TL/kg'a çıkartılmış , bunun yanında sözleşmeli üretim yapan üreticilere de 0,06 TL/Kg ilave destek uygulaması yapılmıştır. 2017 ve 2018 yılları için verilen prim miktarları da 40 Kr/Kg seviyesinde devam etmektedir.

Yıllara göre yağlı tohumlar için verilen prim miktarları Tablo 31'de gösterilmiştir.

Tablo 31: YAĞLIK AYÇİÇEK TOHUMU İÇİN VERİLEN PRİM MİKTARLARI

YILLAR	PRİM MİKTARI
2004	135.000 (TL/Kg)
2005	17,50 (Ykr/Kg)
2006	20,00 (Ykr/Kg)
2007	20,00 (Kr/Kg)
2008	21,00 (Kr/Kg)
2009	21,00 (Kr/Kg)
2010	23,00 (Kr/Kg)
2011	24,00 (Kr/Kg)
2012	24,00 (Kr/Kg)
2013	24,00 (Kr/Kg)
2014	30,00 (Kr/Kg)
2015	30,00 (Kr/Kg)
2016	40,00 (Kr/Kg)
2017	40,00 (Kr/Kg)
2018	40,00 (Kr/Kg)
2019	40,00 (Kr/Kg)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Tablo 31’de görüleceği üzere 2011, 2012, 2013 yılları içinde üreticiye verilen prim miktarı aynı düzeyde kalmış, 2014 yılında ise artmış ve 2015 yılında da değişmeyerek 30 Kr/Kg olarak kalmıştır. 2016, 2017, 2018 ve 2019 yıllarında ise destek miktarı 40 Kr/kg olarak belirlenmiş ve % 33 oranındaki bu artış son yıllarda yapılan artış oranlarından daha fazla olmuştur. Üreticilerimizin gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve sanayiye dünya fiyatlarından hammadde temin edilebilmesi için uygulanan prim desteğinin arttırılarak devam ettirilmesinde fayda görülmektedir.

6.1.3- TARİFE KONTENJANI ve GÖZETİM UYGULAMALARI

2009/10 üretim sezonunda gümrük vergileri DTÖ taahhütlerinin en üst düzeyinde olduğu halde, Çukurova’da başlayan ayçiçeği hasadı ile birlikte yağlık ayçiçeği iç piyasa fiyatları 525 TL/Ton’a kadar düşmüştür. Bu durumda sanayicinin iç piyasadan alım yapmasını teşvik etmek amacıyla, iç piyasadan ürün alarak bunu belirtilen sürede işleyen veya işleten sanayicilere, ayçiçeğinde % 5 ham ayçiçek yağında ise % 17 gümrük vergisi ile Kararnamede belirtilen miktardaki (650.000 ton ayçiçeği veya eşdeğeri 260.000 ton ham ayçiçek yağı) tarife kontenjanı üzerinden ithalat izni verilmiştir. 2010/11 üretim sezonu için de uygulanmasına devam edilen tarife kontenjanı ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı 09/07/2010 tarih ve 27636 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Karara göre 16.01.2011-30.06.2011 döneminde tarife kontenjanı kapsamında gümrük vergilerinin tohum için % 0 (tamamının tohum olması durumunda 650.000 tona kadar), yağ için (tamamının yağ olması durumunda 260.000 tona kadar) % 15 olarak uygulanması kararlaştırılmıştır.

Ayrıca ithal maliyetlerinin düşmesini önleyerek yerli üreticiyi korumak amacıyla gözetim uygulaması yapılmaktadır. Tablo 32’de 2008 yılından bu yana uygulanan referans fiyatlar ve gözetim uygulamasına ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 32 : İTHALATTA REFERANS FİYAT VE GÖZETİM UYGULAMASI TAKVİMİ

NO	TARİHİ	UYGULAMANIN ŞEKLİ	UYGULAMANIN İÇERİĞİ
1	2.09.2008	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Gümrük Müsteşarlığı’na yazısı	- Ayçiçeği tohumunda 750 \$/ton, - Ayçiçeği yağında 1650 \$/ton referans fiyat uygulaması
2	5.01.2009	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Gümrük Müsteş. lığı yazısı	Rafine Ayçiçek yağına 2000 \$/ton referans fiyat uygulaması
3	2.06.2009	Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Gümrük Müsteşarlığı’na yazısı	- Yağlık Ayçiçeği tohumu, kolza tohumu ve Ayçiçeği kaba ununa 525 \$/ton, - Ham Ayçiçek ve kolza yağına 1250 \$/ton, - Rafine kolza yağına 1515 \$/ton, - Ayçiçek ve kolza küspesine 250 \$/ton referans fiyat uygulaması
4	15.07.2009	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 425 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 500 \$/ton,

			- Ayçiçeği tohumu yağına 1000 \$/ton gözetim kıymet değeri uygulaması
5	6.08.2009	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 525 \$/ton - Ayçiçeği kaba ununa 525 \$/ton - Ayçiçeği yağına 1250 \$/ton gözetim kıymet değeri uygulaması
6	8.08.2009	Bakanlar Kurulu Kararı (Resmi Gazete)	Yağlık ayçiçek tohumu ve ham ayçiçek tohumu yağı ithalatında 650.000 ton tohum veya 260.000 ton ham ayçiçek yağına tarife kontenjanı (tohumda %5 ham yağda %17 düşük gümrük vergisi) uygulaması
7	23.01.2013	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği yağına 1450 \$/ton
8	22.08.2013	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
9	5.09.2014	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton,
10	4.02.2015	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1400 \$/ton
11	1.04.2015	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 640 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 675 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
12	18.11.2015	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Ayçiçeği tohumuna 640 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
13	03.09.2016	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Kolza tohumuna 1600 \$/ton - Ayçiçeği tohumuna 750 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu kaba ununa 800 \$/ton, - Ayçiçeği tohumu yağına 1500 \$/ton
14	16.11.2016	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Aspir tohumuna 750 \$/ton

15	28.12.2016	Tebliğ (Resmi Gazete)	- Kolza tohumuna - Ayçiçeği tohumuna - Aspir tohumuna - Ayçiçeği tohumu kaba ununa - Ayçiçeği tohumu yağına gözetim kıymet değeri uygulaması	1000 \$/ton 500 \$/ton, 600 \$/ton 800 \$/ton, 1000 \$/ton
----	------------	-----------------------	---	--

Kaynak: BYSD

2017 yılında ise ayçiçek tohumu ithalatı için yıl içinde değişmekle birlikte temmuz ayına kadar 500 \$/ton; ağustos, eylül ve ekim ayında 570 \$/ton; kasım ayında 400 \$/ton ve aralık ayında da 450 \$/ton olarak gözetim fiyatları belirlenmiştir.

Yine ayçiçek yağı ithalatı için 2017 yılında ocak-mart arası 1000 \$/ton; nisan-temmuz arası 1100 \$/ton; ağustos-ekim arası 1150 \$/ton ve kasım-aralıkta 1000 \$/ ton olarak gözetim fiyatı belirlenmiştir.

6.1.4 -DAHİLDE İŞLEME REJİMİ UYGULAMALARI

DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı ithalatına da izin verilmektedir. Bu alanda ortaya çıkan suistimalleri ortadan kaldırmak amacıyla önce ithalatın yapılması, sonrasında 4 ay içinde ihracatın gerçekleştirilerek taahhütün kapatılması uygulanmasına 2009 yılında son verilmiştir.

Yeni uygulamaya göre, önce ham veya rafine ayçiçeği yağı ihracatı gerçekleştirilmekte ve gerçekleştirilen ihracat değerleri üzerinden DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu veya ham ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmektedir. 2015 yılında bu kapsamda, 560 bin ton ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmiş ve bu rakama denk ihracata izin verilmiştir. 2016 yılında da DİR kapsamında 666 bin ton ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmiştir. 2017 yılına gelindiğinde 542 bin ton ayçiçek yağı ve 14 bin ton ayçiçek tohumu DİR kapsamında ithal edilmiştir.

6.1.5- DFİF KREDİLERİ

Birçok Birliğin faaliyet konusu içinde yağlı tohumlar bulunmakla birlikte, bu alanda esas olarak Trakyabirlik ve Karadenizbirlik faaliyet göstermektedir. Diğer birliklerde olduğu gibi bu iki birliğe de 2008 yılına kadar Destekleme ve Fiyat İstikrarı Fonu (DFİF) kaynaklarından kredi kullandırılmıştır.

2008 yılından bu yana Birliklere DFİF kaynaklarından yeni bir kredi kullandırılması söz konusu olmamakla birlikte, önceki dönemlerde kullandırılan kredilerin vadeleri altışar aylık sürelerle ertelenerek ürün alımları için finansman katkısı sağlanmaktadır. Son olarak 2013 yılında Birliklerin DFİF kredi borçları yeniden yapılandırılarak yaklaşık yarıya indirilmiş ve 15 yıl vadede eşit taksitlerle ödenmesine imkân sağlanmıştır.

6.1.6- DİĞER DESTEKLER

Alan ve havza bazlı desteklerin dışında bitkisel ürün sigortası desteği olarak sigorta poliçesinin % 50'si tarım sigortası kapsamında desteklenmektedir.

7- SEKTÖRÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yağlı tohumlardaki üretim maliyetlerinin yüksek olma sı nedeniyle dış pazar fiyatlarıyla rekabet edememesi, birim alandaki getirisinin düşük olması sebebiyle, yetiştirildikleri bölgelerdeki alternatif ürünlerle rekabet edememesi, Dünya ham yağ fiyatlarının Türkiye'ye göre daha düşük olması, ürün planlamasının ve yağlı tohum üretimin artırılmasına yönelik politikaların etkin olamaması, Türkiye'de yağlı tohum üretiminin yeterli olmayışının nedenleri olarak sıralanabilmektedir. Yıllardan beri bu üretim açığını kapatabilecek bir çözüm bulunamamıştır. Bu durum, ithalata bağımlı bitkisel yağ sektörümüzü, dünya pazarındaki dalgalanmalara karşı kırılgan kılmaktadır.

Diğer yandan son yıllarda bitkisel yağlar, gıda sektörü dışında biyodizel üretiminde kullanılmasıyla birlikte enerji sektörünün de hammaddesi haline gelmiştir. Diğer bir ifadeyle artık bitkisel yağlar; gıda, enerji ve kimyasal sektörlerde yoğun olarak kullanılan stratejik üründür. Bitkisel yağ sektörümüzde hedef, gelecek yıllarda dışa bağımlılığın azaltılmasıdır.

Türkiye'de bitkisel yağ sanayinin temel sorunu, hammaddede dışa bağımlılıktır. Ülkemizde bitkisel sıvı yağ tüketiminin önemli bir kısmını yağlık ayçiçeğinden elde edilen ayçiçek yağı oluşturmaktadır. Yurtiçinde tüketilen 1 milyon ton civarındaki ayçiçek yağının yaklaşık 800-850 bin tonu ülkemiz üretiminden karşılanmaktadır. Aradaki yağ açığı yağlık ayçiçeği tohumu ya da ham ayçiçek yağı ithalatı yoluyla kapatılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'nin bitkisel yağ ihtiyacı, nüfus artışına ve kişi başına tüketilen yağ oranının yükselmesine paralel olarak artış göstermektedir. BM Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) 2012-2021 Tarımsal Öngörüler Raporunda, ham petrol fiyatlarındaki değişimler, zorunlu biyoyakıt uygulamaları ve güçlü gıda talebi nedeniyle önümüzdeki on yılda yağlı tohum ve türevlerinin fiyatlarında nominal artış olacağı beklentisine yer verilmektedir.

Ege Bölgemiz özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için çok uygun olup önemli bir potansiyele sahiptir. Bu kapsamda, buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kanola üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kanola üretimine önem verilmesi, ülkemiz yağ açığının kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Yağlı tohumlarda alım politikalarında lisanslı depoculuk sistemi devreye sokulmalı ve ürün değerini bulması için borsalar etkin hale getirilmelidir.

Yağlı tohum ihtiyacının ülke içinden karşılanması son derece önemli olup ciddi bir ithalat kalemi olan yağlı tohumlarda, üretimi artırıcı politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Ayçiçeği tarımı Trakya Bölgesindeki alanlar dışındaki Orta Anadolu'da daha çok çerezlik ayçiçeği üretimine yönelik yapılmaktadır. Ayçiçeği tarımı için ülkemizde uygun ekolojik koşullar olmasına rağmen ekim alanı arttırılamamaktadır. Bu sorunun aşılabilmesi için potansiyel olarak Karadeniz Bölgesinin iç kısımlarında yer alan iller ile İç Anadolu Bölgesinde yer alan Konya, Aksaray ve Karaman gibi illerin sulanabilen alanlarında ayçiçeği tarımı yapılabilir. Ayçiçeğinin özellikle İç Anadolu Bölgesinde şekerpancarı ile ekim nöbetine girmesi veya şekerpancarı ekiminin sınırlandırıldığı alanlarda bu bitkinin yerine ekilmesi ülkemiz ayçiçeği üretiminin artmasına önemli katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde Ege Bölgesinde buğday, arpa hasadını takiben ayçiçeğinin daha geniş olarak yer alması da ekim alanı artışına katkı sağlayacaktır.

Ülkemizde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı hemen hemen % 100 seviyesinde olmasına rağmen ekimi yapılan hibrit çeşitlerin yağ oranları düşüktür. Oysa Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı yaklaşık % 60'lar oranında olmasına rağmen kullanılan çeşitlerin yağ oranlarının çevre koşullarının da etkisi ile yüksek olması

nedeniyle bu ülkeler dünya ticaretinde önemli yere sahiplerdir. Üreticinin ayçiçeği hibrit tohum kullanım düzeyleri açısından Rusya ve Ukrayna ile diğer komşu ülkeler Bulgaristan ve Romanya'yı izlemesi yararlı olacaktır. Bu konuda yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımı arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Ayrıca yağ oranı birim alan verimi yüksek çeşitler geliştirme çalışmalarına önem verilerek, yağ oranı yüksek hibrit çeşitleri geliştirilmesi bu sorunların aşılmasında üreticiye oldukça kolaylık sağlayacaktır.

Son yıllarda artan rafine ayçiçek yağı ihracat potansiyeli ve biyodizel sektöründen gelecek talepler de dikkate alınırsa ülkemiz yağlık ayçiçeği üretiminin en az 3.4 milyon ton olması gerekmektedir.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 2 milyon ton seviyesinde olup, hammadde yetersizliği ve ithal ham ayçiçek yağı ile rekabet edilememesi nedeniyle bu kapasitenin en fazla % 50'si aktif olarak kullanılabilir. Ülkemiz yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 2 milyon ton seviyesinde olup, hammadde yetersizliği ve ithal ham ayçiçek yağı ile rekabet edilememesi nedeniyle bu kapasitenin en fazla % 50'si aktif olarak kullanılabilir.

Son olarak halen ülkemizde daha çok Linoleik tip ayçiçeği üretimi yapılmaktadır. Buna karşın son yıllarda özellikle ABD, Fransa ve İspanya'da hem kızartmalık için uygun ve daha sağlıklı, hem de biyodizel için uygun Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de de Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaştırılmalı ve desteklenerek teşvik edilmelidir. Trakyabirlik bu bağlamda, son birkaç yıldır uyguladığı çalışmalarla Oleik tip ayçiçeği üretimini teşvik etmektedir.

Ülkemiz yağlık ayçiçeği üretim miktarının tüketim miktarını karşılayamaması, kırma sanayinin ithal ürünlere bağlı olması ve düşük kapasitelerde çalışması sektörün en önemli sorunudur. Ülkemiz için son derece stratejik bir öneme sahip olan yağlık ayçiçeği ürünün ekiminin cazip hale getirilerek üretiminin arttırılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması için;

Tarımsal destekleme kapsamında yağlık ayçiçeğine prim desteğinin arttırılarak devamlılığı sağlanmalı, sadece arz açığı olan yağlı tohum bitkilerine hedef odaklı destekleme yapılmalıdır.

Türkiye'de bitkisel yağ açığını ve dışa bağımlılığı azaltmak için yağlı tohumlu bitkilerin üretimi artırılmalıdır. Bu kapsamda;

-Bitkisel yağ sanayi ve yağlı tohumlu bitki üretiminde, uzun vadeli stratejiler ve devamlılık arz eden politikalar uygulanmalıdır.

-Destekleme primleri gelir rekabetini yağlı tohumlar lehine olacak şekilde verim ve parite göz önüne alınarak belirlenmelidir.

-GAP üretim deseninde yağlı tohumlu bitkiler 1. sırada yer almalıdır.

- Nadas alanlarında ve alternatif ürün projesinde yağlı tohumlu bitkiler üretimi devreye girmelidir.

-Sulama yatırımlarına hız verilmeli, yeni sulanabilir ekim alanlarında yağlı tohumlu bitki ekimine ağırlık verilmelidir.

-Özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alınırsa, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kanola üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kanola üretimine önem verilmesi, Türkiye'de yağ açığının kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

-Yağlı tohumlarda alım politikalarında lisanslı depoculuk sistemi devreye sokulmalı ve ürün değerini bulması için borsalar etkin hale getirilmelidir.

-Türkiye’de ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı hemen hemen % 100 seviyesinde olmasına rağmen ekimi yapılan hibrit çeşitlerin yağ oranları düşüktür. Oysa Rusya ve Ukrayna gibi ülkelerde ayçiçeğinde hibrit tohum kullanım oranı yaklaşık % 60’lar oranında olmasına rağmen, kullanılan çeşitlerin yağ oranlarının çevre koşullarının da etkisi ile yüksek olması nedeniyle bu ülkeler dünya ticaretinde önemli yere sahiplerdir. Bu kapsamda Türkiye’de de yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımı arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Birim alan verimi ve yağ oranı yüksek hibrit çeşitlerin geliştirilmesi bu sorunların aşılmasında üreticiye oldukça kolaylık sağlayacaktır.

-Türkiye’de hem kızartmalık için uygun ve daha sağlıklı, hem de biyodizel için uygun Oleik tip ayçiçeği üretimi yaygınlaştırılmalı ve desteklenerek teşvik edilmelidir.

-Ülkemizde yağlık ayçiçeği üretim miktarının arttırılabilmesinde su önemli faktörlerden biridir ve tek bir sulama ile ayçiçeğinde verim artışı iki katına çıkabilmektedir. Trakya’da toplam %15 oranındaki sulanan tarımsal arazi miktarı arttırılarak ayçiçeğinde verim artışı sağlanması mümkündür.

-Son zamanlarda giderek büyüyen tağşiş probleminin önlenmesi için cezalar caydırıcı olmalı ve Tarım ve Orman Bakanlığı’nca yapılan analiz ve denetimler arttırılmalıdır. Bu kapsamda taklit ve tağşişten ceza alanların başka bir şirketin yöneticileri ya da çalışanları olmalarının ve başka isim altında yeni şirket kurmalarının önüne geçmek üzere çalışmalara başlanmıştır.